

IOAN DURNESCU

CORINA POPA

ALTERNATIVE LA TRIMITEREA ÎN JUDECATĂ A MINORILOR ÎN ROMÂNIA

UN SISTEM FRAGMENTAT.

BUCUREȘTI, 2018

Conținutul acestei publicații reprezintă doar responsabilitatea autorilor și nu reflectă punctul de vedere al Uniunii Europene.

Nici instituțiile europene, nici alte persoane ce acționează în numele acestora, nu pot fi considerate responsabile pentru utilizarea informațiilor conținute în acest document.

Această publicație a fost creată în cadrul proiectului AWAY ("Modalități Alternative în Administrarea Justiției pentru Minori și Tineri"), proiect co-finanțat prin Programul "Drepturi, Egalitate și Cetățenie" al Uniunii Europene. (Programul REC)

ALTERNATIVE LA TRIMITEREA ÎN JUDECATĂ A MINORILOR ÎN ROMÂNIA

UN SISTEM FRAGMENTAT.

IOAN DURNESCU
CORINA POPA

ISBN 978-973-0-28270-2

CUPRINS

3	Mulțumiri
3	Acronime
4	Lista de grafice
5	Rezumat general
6	Introducere
10	I. Trecere în revistă a literaturii de specialitate
10	I.1. Criterii de includere, cuvinte-cheie și teme
17	I.2. Rezumatul elementelor esențiale
18	II. Introducere în administrarea justiției în România
18	II.1. Cercetarea penală
32	II.2. Etapa procesului
34	II.3. Etapa de executare
43	III. Copiii și justiția penală. Sistemul sancționator și de protecție
43	III.1. Minorii
45	III.2. Minorii cu răspundere penală
48	III.3. Drepturile procedurale ale minorilor aflați în conflict cu legea
49	IV. Privire de ansamblu asupra măsurilor alternative la trimiterea în judecată a minorilor în România
50	IV.1. Măsuri de protecție specială pentru minorii care nu răspund penal
52	IV.2. Măsuri alternative la trimiterea în judecată pentru minorii cu răspundere penală
56	V. Factorii ce contribuie la dezvoltarea măsurilor alternative la trimiterea în judecată în România
56	VI. Limitările care împiedică accesul copiilor la măsuri alternative la trimiterea în judecată
57	VII. Practici demne de semnalat
58	VIII. Concluzii și recomandări
60	Referințe bibliografice
62	Lista de recomandări

MULȚUMIRI

Dorim să le mulțumim tuturor copiilor care au contribuit la această cercetare pentru că au fost de acord să ne împărtășească opiniile lor. Suntem conștienți de faptul că nu le-a fost întotdeauna ușor să discute cu persoane necunoscute despre experiențele lor legate de justiția juvenilă. De asemenea, dorim să le mulțumim profesioniștilor care au discutat deschis cu noi despre dificultățile și satisfacțiile muncii lor cu minorii în actualul context penal. Dorim să le mulțumim în special doamnei Ioana Morar de la Administrația Națională a Penitenciarelor pentru sprijinul dumneaei constant și doamnei Elena Tudor de la ANPDCA pentru disponibilitatea și cunoștințele sale. Nu în ultimul rând, mulțumim personalului din Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecția copilului din Dolj și Brașov și Serviciului de Probațiune din Brașov, care ne-au împărtășit satisfacțiile și motivele lor de îngrijorare. Opiniile magistraților din Brașov ne-au fost de mare folos la întocmirea acestui raport. Am dori să le mulțumim și dumnealor. Mulțumiri deosebite sunt adresate domnului Dumitru Cosmin, care a oferit informații foarte utile referitoare la statisticile Consiliului Superior al Magistraturii.

ACRONIME

AWAY - acronimul proiectului "Alternative ways to address Youth" (Modalități Alternative în Administrarea Justiției pentru Minori și Tineri)

ANP - Administrația Națională a Penitenciarelor

ANPDCA - Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție

DNP - Direcția Națională de Probațiune

CSM - Consiliul Superior al Magistraturii

LISTĂ GRAFICE

GRAFICUL 1.	Copii aflați în plasament rezidențial, la nivel național
GRAFICUL 2.	Copii în conflict cu legea, aflați sub măsuri de supraveghere specializată, la nivel național
GRAFICUL 3.	Dinamica tinerilor aflați sub măsuri de protecție în județul Dolj
GRAFICUL 4.	Numărul total al minorilor urmăriți penal, la nivel național
GRAFICUL 5.	Numărul cazurilor pentru care s-a renunțat la urmărirea penală, la nivel național
GRAFICUL 6.	Dinamica celor mai grave infracțiuni comise de minori
GRAFICUL 7.	Numărul minorilor trimiși în instanță, aflându-se în arest preventiv
GRAFICUL 8.	Procentul minorilor trimiși în instanță, cu măsură de arest preventiv, la nivel național
GRAFICUL 9.	Sancțiunile și măsurile impuse minorilor aflați în conflict cu legea
GRAFICUL 10.	Dinamica referatelor de evaluare dispuse pentru minori
GRAFICUL 11.	Dinamica minorilor aflați sub supravegherea serviciilor de probațiune
GRAFICUL 12.	Dinamica minorilor aflați în centre de reeducare (2012-2013) și în centre educative (2014-2016) - la data de 31 decembrie
GRAFICUL 13.	Dinamica minorilor și tinerilor aflați în penitenciare și în centre de detenție - la 31 decembrie

REZUMAT GENERAL

Acest raport prezintă o analiză a sistemului de justiție juvenilă în România, cu un accent deosebit pe măsurile alternative la trimiterea în judecată (engl. diversion). Evaluarea a fost efectuată din perspectiva standardelor UE (Directivile 2012/29; 2001/220; 2012/800;), dar și a unor standarde importante ale ONU (precum Regulamentul de la Havana, Regulamentul de la Beijing, Liniile Directoare de la Riyadh și altele).

Evaluarea a pornit de la o revizuire amănunțită a literaturii în materie și a continuat cu o analiză legislativă, o documentare atentă și o serie de interviuri și focus-grupuri. Minorii au jucat ei înșiși un rol important în identificarea lacunelor și soluțiilor.

În ceea ce privește măsurile alternative la trimiterea în judecată, România se bucură de o legislație progresistă care permite ca o bună parte dintre minorii care comit fapte penale să fie scoși din circuitul justiției clasice prin aplicarea unor măsuri alternative la trimiterea în judecată. Un număr de aproximativ 4000 de minori beneficiază anual de măsuri alternative la trimiterea în judecată. Cu toate acestea, există semnale că această tendință ar putea să ia o altă direcție în viitorul apropiat, deoarece unii dintre actorii implicați nu sunt pe deplin mulțumiți de modul de executare a măsurilor alternative la trimiterea în judecată. Participanții la această cercetare au remarcat că este nevoie de un răspuns mai profesionist pentru a consolida statutul măsurilor alternative la trimiterea în judecată.

Concret, aceștia au sugerat:

- o mai bună formare a profesioniștilor implicați;
- modificări legislative care să plaseze obligațiile minorilor în sfera protecției copilului sau a probațiunii;
- un sistem mai bun de monitorizare a justiției pentru minori.

În ansamblu, legislația în materie de justiție juvenilă a fost evaluată ca fiind în conformitate cu standardele europene și internaționale. Totuși, unele modificări minore ar putea face sistemul să funcționeze mai eficient.

Una dintre principalele recomandări ale acestui raport este adoptarea unei strategii naționale pentru justiția juvenilă care să asigure un mecanism coerent și coordonat de punere în executare a măsurilor de protecție specială sau de sancționare penală a minorilor care au comis fapte penale. Fragmentarea instituțională și specializarea insuficientă a personalului au fost cele mai importante obstacole identificate în acest raport. O strategie națională, un registru al copiilor aflați în conflict cu legea, standarde și proceduri clare, împreună cu formarea sistematică ar putea contracara eficient aceste dificultăți. Minorii și familiile lor ar putea juca, de asemenea, un rol mai activ în conceperea și implementarea unor intervenții eficiente care să-i vizeze pe copiii în conflict cu legea.

INTRODUCERE

Acest raport constituie o evaluare a sistemului justiției juvenile din România, cu un accent deosebit pe măsurile alternative la trimiterea în judecată. Raportul este o contribuție la proiectul finanțat de UE și intitulat AWAY - "Modalități Alternative în Administrarea Justiției pentru Minori și Tineri minori" (JUST/2015/RCHI/AG/PROF/9589), care urmărește să promoveze utilizarea abordărilor adecvate pentru copii și a măsurilor alternative la trimiterea în judecată pentru minori.

Acest raport a fost inițial elaborat în limba engleză. Lucrarea de față este o traducere.

Ca punct de referință pentru această evaluare au fost utilizate trei directive ale Uniunii Europene:

- Directiva 2012/29/UE de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI;
- Directiva 2012/13/UE privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale;
- Directiva 2016/800/UE privind garanțiile procedurale pentru copii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale.

În același timp, au fost luate în considerare alte instrumente internaționale de bază:

- Convenția ONU privind Drepturile Copilului;
- Regulile ONU pentru Protecția Minorilor Privați de Libertate (Regulamentul de la Havana);
- Ansamblul de Reguli Minime ale Națiunilor Unite cu Privire la Administrarea Justiției pentru Minori (Regulamentul de la Beijing);
- Principiile Națiunilor Unite pentru Prevenirea Delincvenței Juvenile (Principiile de la Riyadh);
- Liniile Directoare de la Viena privind Administrarea Justiției Penale pentru Minori.

ÎN TEMEIUL ACESTOR NORME INTERNAȚIONALE, URMĂTOARELE PRINCIPII AU STAT LA BAZA CERCETĂRII DE FAȚĂ:

- În toate intervențiile statului, se va respecta interesul superior al copilului. Măsurile alternative la trimiterea în judecată a minorilor și reintegrarea lor ar trebui să fie favorizate în detrimentul abordărilor mai punitive.
- Pedepsele trebuie folosite ca măsuri de ultim resort și pentru cel mai scurt timp posibil.
- Se acordă prioritate măsurilor neprivative de libertate, ce pot fi implementate în comunitate.
- Măsurile alternative la trimiterea în judecată, justiția restaurativă și alte alternative sunt cele mai adecvate pentru a atinge obiective mai vaste de reintegrare.
- Minorii au dreptul să fie informați cu privire la procedurile și la rezultatele estimate ale proceselor în care sunt implicați.
- Minorii au dreptul de a participa activ la procesul decizional.
- Intervențiile ar trebui făcute dintr-o perspectivă holistică, în care să fie luate în considerare toate nevoile tinerilor.
- Familiile, comunitățile și alte persoane importante trebuie să participe la procesul de reabilitare și reintegrare.
- Intervențiile trebuie să urmeze principiul continuității în care activitățile de reabilitare, continuă în interiorul și în afara instituțiilor.
- Personalul care interacționează cu minorii aflați în conflict cu legea beneficiază de formare și de proceduri specializate.

Având în vedere aceste principii, cercetarea a concluzionat că, în ansamblu, sistemul românesc de justiție juvenilă respectă standardele internaționale. Cu toate acestea, trebuie depuse mai multe eforturi pentru a asigura participarea activă a tinerilor la procesul de luare a deciziilor, precum și implicarea familiilor și comunităților acestora. În plus, agențiile naționale și locale trebuie să își îmbunătățească coordonarea, deoarece fragmentarea și lipsa de colaborare au fost cele mai importante deficite identificate în acest raport. Trebuie asigurată o mai bună specializare și formare a tuturor categoriilor de personal implicat în sectorul justiției pentru minori, inclusiv a avocaților.

Cât privește măsurile alternative la trimiterea în judecată a minorilor, în România, acestea sunt aplicate în continuare într-un număr mai mare decât deciziile de trimitere în judecată. Actualul cadru normativ pare să promoveze aceste practici. Cu toate acestea, tendințe recente arată că, întârzierea unei îmbunătățiri a implementării practice a măsurilor alternative la trimiterea în judecată va determina înlocuirea acestor practici cu alte măsuri mai punitive. În termeni concreți, obligațiile care pot fi impuse odată cu aplicarea renunțării la urmărirea penală trebuie să fie puse în executare de către organisme specializate pentru copii. Direcțiile de Asistență Socială și Protecția Copilului trebuie să fie dotate cu standardele și procedurile adecvate pentru a le permite profesioniștilor să lucreze cu minori în conflict cu legea în mod mai eficient. Trebuie creat un mecanism integrat de comunicare și cooperare între toate agențiile care lucrează cu minorii aflați în conflict cu legea. O abordare holistică care pune în centrul atenției familia ca sistem social ar trebui să fie modelul teoretic dominant pentru aceste agenții, în timp ce drepturile copilului și interesul superior al copiilor ar trebui să rămână principiile de bază ale justiției juvenile.

METODOLOGIE

Acest raport se bazează pe metodologia dezvoltată și convenită în cadrul proiectului AWAY. Punctul de plecare al acestui raport a fost standardele internaționale și revizuirea literaturii care a subliniat unele dintre dificultățile din sistemul justiției pentru minori. A fost efectuată o trecere în revistă amănunțită a documentației legislației naționale – coduri, legi, hotărâri de guvern și regulamente interne – și statistici relevante – judiciare și extrajudiciare. Deși autorii acestui raport au încercat să strângă date pentru perioada 2011-2016, acest lucru nu a fost întotdeauna posibil. Motivul principal a fost că, în februarie 2014, a intrat în vigoare un nou Cod Penal și a schimbat sistemul de sancționare aplicabil minorilor cu răspundere penală. Prin urmare, pentru etapa procesului au fost colectate numai date începând din 2014 pentru a reda noile tendințe.

Au fost organizate interviuri cu părțile interesate, cum ar fi:

- două interviuri cu personalul de la Centrul de detenție din Craiova;
- trei interviuri cu tineri internați în Centrul de detenție din Craiova (doi băieți și o fată);
- două interviuri cu minori internați în centrul educațional din Buziaș (un băiat și o fată);
- trei interviuri cu trei profesioniști care lucrează la Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului / Centrul pentru minorii delincvenți - Dolj;
- un interviu cu un minor sub supraveghere de specialitate în Dolj (băiat);

- patru interviuri cu patru profesioniști de la Centrul Sf. Stelian pentru minori în conflict cu legea din Ghimbav;
- două interviuri cu minori internați în Centrul Sf. Stelian pentru minori în conflict cu legea din Ghimbav (un băiat și o fată);
- trei interviuri cu trei consilieri de probațiune de la Serviciul de Probațiune din Brașov;
- trei interviuri cu trei minori sub supraveghere sub forma probațiunii din Brașov (băieți);
- un interviu cu un reprezentant al ANP;
- un interviu cu un reprezentant al ANPDCA;
- două interviuri cu doi reprezentanți ai DNP;
- trei interviuri cu trei magistrați de la Tribunalul și Parchetul de pe lângă Tribunalul Brașov;
- un interviu cu un educator din centrul educativ Buziaș.

În total, au fost intervievați pentru această evaluare zece tineri, șaisprezece experți și trei magistrați.

În urma interviurilor au fost organizate focus-grupuri în trei locații diferite:

- Timișoara - 12 octombrie 2017;
- Brașov - 25 octombrie 2017;
- Craiova - 26 octombrie 2017.

Aceste focus-grupuri au fost formate din profesioniști care reprezintă Direcțiile de Asistență Socială și Protecția Copilului, poliția, parchetele, instanțele judecătorești, serviciile de probațiune și personalul din centrele de detenție.

Scopul acestor focus-grupuri a fost să clarifice unele observații, să testeze valabilitatea evaluărilor și să verifice dacă recomandările pe care le avem sunt fezabile și de dorit pentru sistemul justiției pentru minori din România.

LIMITĂRI

Această evaluare nu este o examinare detaliată a practicilor zilnice din domeniul justiției pentru minori. Dimpotrivă, este vorba de o vedere de ansamblu asupra sistemului de justiție pentru minori, cu accent pe măsurile alternative la trimiterea în judecată: dacă sunt folosite, cum sunt folosite, de către cine, cum le consideră minorul și așa mai departe. Totuși, s-a acordat atenția cuvenită respectării de către România a celor trei directive principale ale UE menționate mai sus.

I.TRECERE ÎN REVISTĂ A LITERATURII DE SPECIALITATE¹

Scopul acestei treceri în revistă este de a prezenta global sistemul justiției juvenile din România, cu accent pe măsurile alternative la trimiterea în judecată a minorilor care sunt măsuri alternative la sistemul judiciar convențional. Datorită faptu-

lui că nu am găsit nicio cercetare care să includă "măsurile alternative la trimiterea în judecată" în contextul românesc, am extins cercetarea la toate publicațiile care se ocupă de delincvența juvenilă în România.

I.1 CRITERII DE INCLUDERE, CUVINTE-CHEIE ȘI TEME

Această trecere în revistă este structurată pe baza următoarelor criterii:

- Literatură bazată pe cercetări efectuate în România;
- Publicate între 2011 și 2017;
- Au avut prioritate publicațiile cu evaluare colegială;
- Cercetările publicate în afara circuitului comercial sau academic tradițional;
- Publicate în limba engleză și/sau română.

Dacă un raport a fost disponibil în mai multe limbi, a prevalat versiunea în limba engleză.

Am consultat mai multe baze de date electronice (Sage, Taylor și Francis, JSTOR). Aceste baze de date găzduiesc majoritatea revistelor specializate de psihologie, științe sociale și economie.

Totuși, întrucât căutările în aceste baze de date au furnizat un număr limitat de publicații, am extins căutarea la Google Scholar. În același timp,

am inclus publicații identificate prin citări din alte lucrări și publicații recomandate de specialiști în domeniu.

Cu toate acestea, rezultatele din Google Scholar au generat numeroase repetiții și am fost obligați să excludem multe dintre rezultate. Am exclus toate materialele care fac referire doar la contextul românesc, precum și pe cele care prezintă date comparative pentru contextul european. Informațiile prezentate în aceasta sunt disponibile pe larg în statisticile oficiale. În același timp, am exclus din analiză toate lucrările conferințelor, deoarece în cele mai multe cazuri acestea prezintă cercetări nefinalizate, rareori folosind date sau prezentând etape de cercetare incipiente.

Cuvintele cheie folosite pentru selectarea literaturii sunt: „delincvență juvenilă”, „justiție pentru minori”, „măsurile alternative”, „justiție penală juvenilă”, „infractor minor/tânăr”. Aceeași căutare a fost repetată în limba română.

TABELUL 1. TRECEREA ÎN REVISTĂ A LITERATURII

Bază de date	Delincvență juvenilă		Justiție juvenilă/ Justiție penală juvenilă		Reabilitare în afara instituțiilor de detenție/ Metode de reabilitare în afara instituțiilor de detenție		Delincvență minor/ tânăr	
	Rezultate	Include	Rezultate	Include	Rezultate	Include	Rezultate	Include
SAGE	15	0	20		0	0	3	0
JSTOR	8	0	7	0	0	0	0	0
Taylor and Francis	18	2	20	5	0	0	6	0
Google Scholar	1370	72	1241	4	4	0		
Total	N=1411				INCLUDE=15			

Pe baza literaturii identificate, au fost identificate TREI CATEGORII PRINCIPALE DE LUCRĂRI:

(1) etiologia delincvenței juvenile. Toate studiile se bazează pe metode cantitative sau experimentale și se axează pe identificarea factorilor de risc și a cauzelor delincvenței juvenile.

(2) drepturile infractorilor minori și condițiile de detenție. Această categorie include literatura „gri”, cea din afara circuitului tradițional - rapoarte din partea Avocatului Poporului (2014), un raport național de la „Copii după gratii” (2014) și patru rapoarte întocmite după vizitele APADOR-CH (2013; 2014a; 2014b; 2014c;), un ONG care promovează drepturile deținuților. În ceea ce privește drepturile pe care le au minorii în arest, rapoartele APADOR-CH și al Avocatului Poporului se concentrează asupra standardelor vieții din închisoare. Ca atare, ra-

poartele emit recomandări cu privire la condițiile materiale de încarcerare - supraaglomerarea, calitatea alimentelor și raportul dintre numărul de angajați ai penitenciarelor și numărul de minori încarcerați. În același timp, o mare atenție este acordată comportamentelor violente, fie între minori, fie între minori și personal. Din ceea ce am văzut până acum, se poate face o observație importantă - și anume că drepturile minorilor sunt, cel mai probabil, încălcate în timp ce minorul se află în arest preventiv.

(3) aspecte legislative privind modificarea Codului Penal, care salută, în general, schimbările în domeniul penologiei juvenile, concentrându-se pe trecerea de la măsura privativă de libertate la alternativele la detenție. Vom discuta modificările aduse de Codul Penal în secțiunea următoare.

¹ Secțiune realizată cu sprijinul dr. Andrada Istrate

Această trecere în revistă încearcă să reunească atât literatura științifică, cât și cea numită „literatură gri”, care nu a fost publicată. Fiecare dintre ele, tratată separat, oferă doar o imagine fragmentată asupra realităților delincvenței juvenile. Combinarea celor două tipuri de clarificări produce date valoroase pentru înțelegerea lumii sociale a copiilor în conflict cu legea. Trecerea în revistă este structurată după cum urmează: în primul rând, sunt abordate cele mai frecvente cauze indirecte ale delincvenței juvenile, și anume sărăcia, șomajul și emigrarea părinților. Deși sunt menționate pe larg în majoritatea literaturii pe care o analizăm, aceste fenomene sunt folosite drept context și nu au fost cercetate în sine. Educația și cadrul familial par a constitui elemente cheie de îngrijorare atât pentru experții în științe sociale, cât și pentru ONG-uri, articulate atât ca fiind cauzele delincvenței juvenile, cât și drepturi ale copiilor privați de libertate (de exemplu, dreptul la educație, relația cu familia). Drept consecință, autorii le-au tratat împreună, încercând să privească felul în care cadrul penitenciarului respectă aceste drepturi. În cele din urmă, autorii s-au concentrat asupra tratamentului medical și accesului la facilitățile medicale pe durata încarcerării. Odată cu introducerea noilor reglementări, autorii au acordat atenție următoarelor drepturi - dreptul copilului de a fi informat; dreptul copilului de a fi implicat în parcursul său penal; dreptul la tratament personalizat; și relația cu familia. Implicarea copilului și dreptul la tratament personalizat nu sunt menționate în niciunul dintre rapoarte, ceea ce este oarecum o practică standard, având în vedere că ultimele vizite la un centru de detenție datează din iulie 2014. Dreptul la tratament personalizat se reflectă în mai multe date obținute din „literatură gri”. În multe centre de detenție, de exemplu, este angajat un educator de caz, care trebuie să adapteze programele și activitățile la nevoile copilului. Cu toate acestea, întrucât centrele de detenție nu au suficient personal (o situație comună a sistemului penitenciar românesc), un educator de caz nu se ocupă doar

de 40 de cazuri, conform legii, ci trebuie să se ocupe de întregul centru. Situația s-a schimbat în 2016, când au fost angajați mai mulți specialiști atât în centrele educative, cât și în centrele de detenție.

Conform raportului Avocatului Poporului (2014: 54), două treimi dintre copiii cercetați penal (65,4%) au fost informați cu privire la drepturile și obligațiile lor în timpul detenției. Drepturile cu privire la care au fost informați au fost: acela de a primi vizite, produse alimentare și corespondență; acela de a folosi telefonul public; de a primi asistență medicală și tratament psihologic; de a se bucura de standarde adecvate de hrană, odihnă, igienă și locuință; de a cumpăra bunuri de la magazinul centrului; de a frecventa școala; de a merge la bibliotecă; de a ieși în comunitate; de a munci; de a depune plângeri; de a fi informat (să urmărească programele TV). Raportul Avocatului Poporului nu face referire nici la implicarea copiilor în luarea deciziilor, nici la dreptul acestora de a beneficia de tratament personalizat.

TRANZIȚIA ȘI ALTE FORȚE SOCIALE

Cele mai frecvente cauze fundamentale ale delincvenței juvenile menționate în literatură sunt din categoria tranziției post-socialiste, și anume sărăcia, șomajul și migrația. Se afirmă că aceste fenomene au dus la reconfigurarea unității familiale - este mai probabil ca tinerii să rămână nesupravegheați, să aibă performanțe școlare vizibil mai slabe decât colegii lor, să renunțe la școală și să se angajeze în acte de revoltă care mai târziu devin infracțiuni. În schimb, Muller-Fabian (2016) arată că delincvența juvenilă nu este nicidecum o invenție post-socialistă. Analizând principalele caracteristici ale delincvenței juvenile înainte și după 1989, autorul arată că, în socialism, existau comportamente delincvente în rândul copiilor, chiar

la nivel mai ridicat decât în prezent, dar statul socialist a falsificat înregistrările oficiale și a încercat să facă delincvența juvenilă să pară că nu există. Popa et al (2017) pleacă de la premisa că delincvența juvenilă este un produs secundar al procesului de tranziție. Pe baza teoriei tulpinii lui Robert Merton (1938), un argument similar este înaintat de Ungureanu (2013: 209), care pune delincvența juvenilă pe seama sărăciei și crizei economice extinse, ce influențează puternic educația copiilor și sporesc atractivitatea comportamentului ilegal ca soluții pentru atingerea scopurilor. Prăbușirea regimului socialist a creat șomaj și migrație masive, ceea ce, la rândul lor, a condus la situația copiilor rămași în România fără o supraveghere adecvată din partea adulților. Popa și colab. (2017: 2) propun termenul de „copii singuri acasă” pentru a explica ratele în creștere ale delincvenței juvenile. Se consideră că emigrarea unuia sau a ambilor părinți conduce la un risc mai mare de delincvență juvenilă. Cu toate acestea, alte date demonstrează că nu se întâmplă întotdeauna astfel. Cercetarea efectuată de Avocatul Poporului (2014: 39) arată că 60% dintre minorii plasați pentru o perioadă într-un centru de detenție sau de educare locuiau cu ambii părinți în momentul comiterii infracțiunii, 20% trăiau numai cu mama lor, 10% cu tatăl lor, iar 10% dintre ei - cu alte rude. În plus, analizând performanțele școlare ale „copiilor singuri acasă”, Hatos (2011) arată că emigrarea forței de muncă a părinților are un efect redus asupra performanțelor școlare ale copiilor lor. Deși această constatare nu se referă direct la delincvența juvenilă, acesta vizează ceea ce este în mare parte considerat unul dintre factorii care contribuie la delincvența juvenilă. După cum s-a observat, copiii singuri acasă au rezultate slabe la școală, ceea ce duce la probleme de „adaptare psihologică, tendințe

suicidale, depresie, anxietate și rate crescute ale delincvenței juvenile” (Hatos 2011: 86). Cu 60.000-170.000 de copii români care au unul sau ambii părinți plecați la lucru în străinătate, putem vedea de ce aceasta este considerată o problemă. Hatos efectuează o analiză multivariată de modelare pe 1811 de elevi de clasele 10-12, care arată că copiii din familii transnaționale nu au performanțe mai slabe la învățătură, dar “se întâmplă mai des să fie înscriși la profiluri școlare neatractive, în clase și școli unde se înregistrează o rată mai mare a eșecului școlar” (idem: 94).

Din păcate, deși migrația, tranziția, sărăcia și șomajul părinților sunt folosite drept context în aproape toate studiile privind delincvența juvenilă, influența lor reală nefiind încă stabilită. Delincvența juvenilă în spațiul românesc este, în general, insuficient cercetată și încă în stadiu incipient. Majoritatea studiilor identificate pe tema etiologiei delincvenței juvenile se bazează pe metode cantitative (sondaje și experimente) și oferă puține informații despre lumea socială a infractorilor minori.

EDUCAȚIA

Studiul realizat de Popa et al (2017) vizează identificarea factorilor de risc pentru delincvența juvenilă, testarea relației dintre caracteristicile individuale și cele familiale ale minorilor și delincvența juvenilă în România. Cercetarea este un studiu cantitativ transversal efectuat între ianuarie și iunie 2008², cu minori delincvenți (14-18 ani) încarcerați și supuși măsurilor educaționale în domeniul serviciilor de reeducare. Deși o cercetare longitudinală ar fi mai eficientă și mai sigură în stabilirea efectelor cauzatoare ale factorilor de risc în delincvența juvenilă, o limitare

² O precizare importantă este cea în contextul modificărilor recente aduse Codului Penal și al trecerii de la măsurile punitive la cele educative, fiind posibil ca rezultatele lor să nu fie aplicabile în situația de față

pe care autorii o recunosc (10), constatările lor sunt utile în construirea unui profil al infractorului minor. Autorii adaugă conținut la una dintre premisele modelului cauzal al etiologiei delincvenței juvenile. Majoritatea autorilor care se ocupă de acest subiect se îndepărtează de premisa că educația este una dintre variabilele cu cea mai mare forță explicativă. Ca atare, după cum arată această cercetare, în momentul comiterii infracțiunii, 16% din reprezentanții eșantionului erau analfabeți, în jur de 62% au abandonat școala, iar 45% au repetat unul sau mai mulți ani școlari (7). Aceste rezultate nu sunt singulare. Muller-Fabian (2016) construiește un model teoretic (modelul integrat al delincvenței juvenile) care arată că 38,3% dintre delincvenții juvenili au absolvit doar școala elementară și 8,3 s-au declarat analfabeți, însă majoritatea se află într-o situație similară la analfabetismul funcțional. Studiul efectuat de Avocatul Poporului (2014: 39-40) relevă o situație similară, deoarece jumătate dintre copiii cercetați penal nu au frecventat școala înainte de încarcerarea lor sau au absolvit numai școala primară. În plus, raportul arată că după ce au fost puși în arest preventiv, 30% dintre tineri nu și-au mai continuat educația. În plus, copiii cu situații penale ambigue (aflați în arest preventiv sau condamnați) sunt mai predispuși să-și întrerupă parcursul școlar, ceea ce duce la o încălcare gravă a dreptului la educație, în special în cazurile în care ancheta și procesele pot fi amânate cu până la trei ani (40). Educația este importantă nu numai pentru experții din domeniul științelor sociale, ci și pentru copiii aflați în arest, peste 79% dintre respondenți considerând că nu se poate reuși în viață fără școală (41).

Banciu (2011) analizează sistemul actual de justiție juvenilă din România. Analiza lui se bazează pe mai multe afirmații: (1) atenția acordată pedepsei în loc de (2) delincvenții juvenili sunt victime ale unui proces educațional deficitar (2011: 19). Autorul vede delincvența juvenilă ca reacție la „criza juvenilă” sau „vârsta dificilă”, care

descrie faptele delincvente ca acte de revoltă asociate anilor de adolescență. Insistând asupra potențialelor efecte pozitive ale educației și asupra unui proces benefic de socializare, el recomandă ca sistemul de justiție penală pentru minori să fie adaptat la potențialul individual al minorului, și nu la trecutul său infracțional, asemenea altor abordări bazate pe puncte forte. Deși recomandarea tratamentului personalizat este salută în toate contextele penale, Banciu nu reușește să ofere o explicație convingătoare despre faptul că unii minori se angajează în acțiuni delincvente, în timp ce alții nu. O relatare similară este oferită de Karacsony (2014; 2015). Considerând noul Cod Penal ca fiind bazat pe pedeapsă, autorul enumeră mai multe cauze ale delincvenței juvenile. În mod analog față de Banciu (2011), Karacsony atribuie actele de delincvență unui mediu familial și educațional scăzut și eșecurilor din procesul de socializare (2014: 270). În plus, autorul completează descrierea acestui model cu lipsa de valori morale și educaționale, lipsa modelelor pozitive și un stil părintesc defectuos (idem).

Există diferențe între importanța acordată educației în legislație și modul în care educația se realizează în practică în centrele de detenție. Rapoartele elaborate de ONG-urile care se ocupă de drepturile omului și de condițiile de detenție arată o stare precară a facilităților educaționale. Apador-CH (2013) a analizat fostul Penitenciar pentru Minori și Tineret din Târgu Mureș și a arătat cum condițiile materiale și infrastructura limitează dezvoltarea activităților socio-educative. În primul rând, în 2013, acest penitenciar a găzduit 461 de deținuți, când ar fi trebuit să aibă doar 234. În al doilea rând, sectorul social-educativ nu avea suficient personal, angajând doar 15 din 19 persoane, dintre care patru erau psihologi și nouă educatori. Deși biblioteca era bine dotată, s-a dovedit dificil de accesat, cărțile erau încuiate și, probabil, o consecință a fost faptul că în fiecare lună au fost împrumutate numai 15 cărți. Ca și în cazul celorlalte penitenciare, cel

analizat avea o școală pentru elevi de clasele 1-9. La momentul vizitei, spun autorii, au fost alocate doar două camere pentru activități de școlarizare pentru 89 de elevi. Deși anul școlar începuse deja, copiii încarcerați nu începuseră orele. De asemenea, ei nu au putut urma clasa a zecea deoarece nu erau suficiente cereri și nici nu erau informați despre dreptul de a-și continua educația în cadrul comunității. Având în vedere situația atât de complicată, nu este de mirare că directorul penitenciarului s-a plâns că era dificil să lucrezi cu minorii din cauza lipsei lor de educație. Autorii consideră importantă una dintre afirmațiile făcute de personal: școala și munca sunt recompensate diferit. Pentru fiecare an școlar absolvit, copiilor li se scad 30 de zile din pedeapsă, în timp ce pentru fiecare zi de lucru li se scade câte o zi în arest. O situație similară se înregistrează în centrele de detenție din Craiova și Tichilești, unde numărul copiilor care frecventează școala este prea scăzut. Personalul a justificat participarea redusă prin delegarea responsabilității pentru obținerea documentelor școlare (obligatorie pentru înscrierea unui copil într-o clasă) în sarcina minorului și nu a personalului. În același timp, în ciuda noilor prevederi din Codul Penal care fac școlarizarea obligatorie, personalul a caracterizat copiii ca fiind dezinteresați de probleme școlare (APADOR-CH 2014a: 2014b). Între timp, așa cum vom vedea în următoarele secțiuni ale acestui raport, contextul normativ s-a schimbat și infrastructura de reintegrare s-a îmbunătățit semnificativ în noile centre educative și de detenție. Cu toate acestea, continuă să existe dificultăți la nivelul învățaturii și relațiilor cu familia.

După cum subliniază APADOR-CH, cazul Centrului Educativ de la Buziaș pare a fi un exemplu de bună practică. Vizita APADOR-CH (2014c) a arătat că toți minorii au mers la cursuri și că personalul a reușit să găsească o cale în jurul situației birocratice complicate pentru ca minorii să urmeze clasele a zecea și a unsprezecea.

CONTEXTUL FAMILIAL

Contextul familial este una dintre variabilele esențiale incluse în modelul predictiv al delincvenței juvenile. Având în vedere contextul familial al respondentului, Popa et al (2017) arată că delincvenții minori provin din familii numeroase, având cel puțin trei frați, că jumătate dintre aceștia nu trăiau cu familiile lor biologice și o cincime provenea din familii cu unul sau mai mulți părinți alcoolici (idem). Unul dintre cele mai interesante rezultate este că o majoritate uluitoare (78%) sancționată cu internarea într-un centru de detenție a comis infracțiunea împreună cu un grup. Modelul rezultat identifică următorii factori predictivi ai delincvenței juvenile: vârsta, tipul de infracțiune, consumul de droguri, abandonul școlar, recidivismul, alcoolismul familial, relația cu părinții lor biologici și numărul de frați (8.). Un alt studiu arată că 70% dintre minorii încarcerați au avut cel puțin o rudă arestată (Rosan et al 2015). Muller-Fabian (2016) arată constatări similare. Potrivit modelului cercetătoarei, 55% dintre delincvenții juvenili au fost crescuți în familii dezorganizate, în timp ce 85% provin din medii familiale nesănătoase (cu conflicte, părinți agresivi, lipsă de interes pentru educația copilului etc.). Comparația dintre delincvenți și non-delincvenți arată tocmai importanța mediului familial, deoarece membrii grupului de control au mai multe șanse să aparțină unui mediu familial sănătos. Chișăliță și Podea (2013) efectuează o comparație similară între copiii delincvenți și cei care nu prezintă delincvență, arătând cum copiii din familiile disfuncționale sunt supuși unor riscuri mai mari de tulburări de comportament. În modelul lor, tipul de familie era singurul factor de valoare predictivă pentru comportamentul delincvent.

Deși copiii sunt încurajați să mențină relații de familie bune, o treime dintre copiii din penitenciare nu sunt niciodată vizitați de familiile lor în timpul detenției. Vom da exemplul Centrului

Educativ Buziaș, care pare a fi un exemplu de bună practică, cel puțin după cum rezultă din vizitele repetate ale ONG-urilor (APADOR-CH, 2014). Cifrele furnizate de personalul închisorii arată că 25% dintre copii sunt vizitați în mod regulat (în fiecare lună), iar 40% primesc vizite o dată sau de două ori pe an. În medie, un minor primește trei-patru pachete și produse alimentare pe an. O explicație poate fi faptul că Buziaș găzduiește minori din 22 de județe, familiilor lor fiindu-le dificil să-i viziteze cu regularitate, ei preferând astfel să le trimită bani în loc să-i cheltuiască pe transport. Aceste constatări sunt similare celor din studiul Avocatului Poporului (2014: 58-60; 82) și subliniază faptul că 33% dintre copiii din centre de detenție nu sunt vizitați de membrii familiei, pe când 35% nu au primit niciodată un pachet sau bani în detenție. Legăturile de familie sunt esențiale în timpul detenției, în special pentru copiii aflați într-o situație vulnerabilă din cauza dificultăților crescute de a câștiga bani sau de a avea acces la resurse în timpul detenției. Cu toate acestea, după cum indică acest raport, nu lipsa resurselor afectează minorul, cât absența contactului cu „lumea exterioară” și izolarea socială.

TRATAMENTUL MEDICAL ȘI PSIHOLOGIC

O altă temă care a reieșit din analiza literaturii de specialitate este cea referitoare la prevalența diferitelor trăsături psihologice și psihopatologice la copiii delincvenți. Astfel, adolescenții băieți (14-18 ani) care sunt lipsiți de remușcări, manipulează, sunt lipsiți de empatie și au niveluri ridicate de anxietate și depresie sunt mult mai înclinați să fie impulsivi și agresivi (Rosan et al 2015: 79). Simptomele psihopatologice sunt prezente în general la populația de delincvenți juvenili din centrele de detenție. Dintre acestea, cele mai răspândite sunt neliniștea, depresia, încălcarea regulilor, problemele afective (Jurma et al. 2014), iar mulți respondenți prezintă simp-

tome de comportament agresiv: agresivitate fizică și verbală, mânie și ostilitate (Chisăliță și Podea 2013: 84). O mare parte dintre cercetările efectuate în acest domeniu arată că mulți delincvenți juvenili sunt expuși riscului de a suferi de probleme de sănătate mintală. Potrivit lui Jurma et al: „delincvenții juvenili prezintă un risc ridicat de psihopatologie în vârsta adultă; diagnosticarea și tratamentul eficient al tulburărilor psihiatrice pot reduce riscul comportamentului delinvent și recidivelor, absența tratamentului psihiatric ar putea contribui la creșterea ratei criminalității și a tulburărilor psihiatrice la vârsta adultă” (2014: 198). Această observație este importantă, în special atunci când este asociată cu realitatea evaluării psihologice sau psihiatrice și tratamentului și în centre de detenție și educare. Din nou, autorii fac referire la raportul Avocatului Poporului, care afirmă că peste 90% dintre minori declară că pot vorbi cu un psiholog sau educator ori de câte ori au nevoie. Cu toate acestea, întrebarea adresată a fost: „Ai voie să vorbești ori de câte ori ai nevoie cu educatorul sau psihologul?” (2014: 102) și nu dacă copilul s-a adresat de fapt vreunui dintre ei în caz de primejdie. Având în vedere stigmatizarea problemelor de sănătate mintală, mai ales în societatea românească, ne așteptăm ca multe dintre aceste tulburări să nu fie menționate. Centrele de detenție și educare sunt relativ bine pregătite în ceea ce privește psihologii, în schimb situația este diferită atunci când vine vorba de psihiatri. Incidența ridicată a tulburărilor mintale a convins personalul Penitenciarului pentru Minori și Tineret din Târgu Mureș să contracteze serviciile unui psihiatru (APADOR-CH 2013), dar lipsa de resurse financiare ar putea împiedica alte centre de detenție și reeducare să-i urmeze exemplul.

Mai mult, situația este similară atunci când se ia în considerare dreptul la tratament medical general. Ca atare, există centre de detenție în care nu sunt angajați permanent medici (Centrul Educativ Târgu Ocna, vezi APADOR-CH 2014), dar răspunsul general este că o mare majori-

tate a copiilor pot merge la consult și pot primi tratament ori de câte ori au nevoie. Un aspect îngrijorător este cel menționat de raportul Avocatului Poporului (2014: 57), care afirmă că

¾ dintre copiii investigați s-au îmbolnăvit cel puțin o dată în detenție, considerând condițiile de viață precare din închisoare ca fiind una dintre principalele cauze de îmbolnăvire.

I.2 REZUMATUL ELEMENTELOR ESENȚIALE

După cum s-a arătat mai sus, literatura din România se concentrează foarte puțin pe măsurile de alternativă sau pe abordări de prevenire primară. Cu toate acestea, se pot trage următoarele concluzii cu privire la tratamentul minorilor în sistemul de justiție penală:

- O bună relație cu familia este primul pas spre prevenirea comportamentului delinvent și reintegrarea cu succes. Având în vedere că centrele de detenție și cele de educare pentru minori sunt mai puțin răspândite decât închisorile pentru adulți, făcând din ce în ce mai dificilă vizitarea de către familii, ar trebui acordate mai multe avantaje pentru respectarea drepturilor de vizitare. Personalul centrelor ar trebui să acționeze pentru a încuraja atât minorii, cât și familiile lor să țină legătura.
- Educația este menționată pe scară largă ca fiind principala cauză a delincvenței juvenile. Deoarece munca este recompensată mai convenabil decât școala (pentru fiecare zi de lucru, minorului i se reduce câte o zi din sentință, spre deosebire de 30 de zile reduse pentru fiecare an școlar absolvit), trebuie pus în aplicare un principiu egal. Școala ar trebui să fie răsplătită în același mod ca și munca. Mai mult, personalul penitenciarului ar trebui să colaboreze cu Ministerul Educației și cu alte autorități

competente pentru a avea acces imediat la documentele școlare ale minorilor.

- Personalul de penitenciar trebuie instruit cu privire la modul de a trata tulburările psihiatrice și copiii cu nevoi speciale. Prezența psihiatrilor în centrele de detenție și educative ar trebui să fie norma și nu excepția.
- Personalul de penitenciar trebuie instruit cu privire la modul de abordare a comportamentelor violente, fie între minori, fie între minori și personal.
- Dreptul minorilor este mult mai probabil să fie încălcat în timp ce minorul se află în arest preventiv.
- Trebuie acordată mai multă atenție modului în care noile reglementări respectă realitatea vieții în custodie. Nu se menționează dreptul copilului de a fi implicat în luarea deciziilor; sau dreptul la tratament individualizat.
- Minorul ar trebui să fie implicat în viața comunității, sporind contactul său cu lumea exterioară.

Deși nu se axează exclusiv pe măsuri alternative la trimiterea în judecată aceste concluzii ar putea documenta mai în profunzime viitoarea strategie de tratare a minorilor în conflict cu legea din România.

II. INTRODUCERE ÎN ADMINISTRAREA JUSTIȚIEI ÎN ROMÂNIA. INSTITUȚII

În general, procedurile penale în România constau în trei etape: cercetarea penală, etapa procesului și etapa de executare. Pentru a facilita înțelegerea întregului proces, referatul va urmări, în măsura posibilităților, aceste trei etape, atât pentru copiii care nu răspund penal, cât și pentru

cei care răspund penal. Potrivit art. 113 din Codul Penal, copiii sub vârsta de 14 ani nu răspund penal. Copiii între 14 și 16 ani răspund penal dacă se dovedește că au acționat cu discernământ. Copiii cu vârsta peste 16 ani răspund penal, dar beneficiază de o procedură penală specială.

II. 1. CERCETAREA PENALĂ

Administrarea justiției în România include, în general, următoarele instituții: poliție, parchete, instanțe, servicii de probațiune și penitenciare. În ceea ce privește minorii, sunt implicate mai multe instituții: servicii sociale, direcții de protecție a copilului, comisii pentru protecția copilului, centre rezidențiale, centre educative și centre de detenție.

POLIȚIA

Poliția Română este organizată într-o unitate centrală și 42 de unități teritoriale – câte una în fiecare județ și una în București.

În fiecare capitală de județ și în orașe funcționează o secție de "anchete penale" care investighează majoritatea infracțiunilor comise de minori. În cazuri speciale, alte organe de poliție pot desfășura ancheta (de exemplu poliția rutieră). Ancheta se desfășoară întotdeauna sub supravegherea unui procuror.

Art. 2 din Ordinul nr. 56/2014 privind coordonarea urmăririi penale prevede că forțele de poliție sunt specializate pentru a oferi cele mai bune investigații. Cu toate acestea, nu există dovezi că există secții de poliție sau personal de poliție specializat în lucrul cu delincvenții juvenili sau tineri.

După cum se va descrie ulterior, Codul de Procedură Penală oferă garanții detaliate pentru a proteja drepturile minorilor în timpul cercetării penale. Inspectoratul Național de Poliție a elaborat și un manual care descrie în detaliu garanțiile procedurale și drepturile minorilor – „Ghidul de audiere a copilului în procedurile judiciare”.

Deși procedura este destul de detaliată și de imperativă, unii copii intervievați în cursul cercetării penale au descris procedura de luare a declarației la poliție ca derulându-se fără asistența adecvată a unui avocat sau a unui adult potrivit. Aceasta se întâmplă în special în mediul rural.

RECOMANDAREA NR. 1

Recomandăm Inspectoratului de Poliție să ia în considerare aceste observații și să efectueze propriile anchete interne pentru a se asigura că minorii sunt tratați în unitățile de poliție în conformitate cu cele mai înalte standarde în materie de drepturi ale copilului. După cum s-a menționat mai sus, secțiile de poliție din zonele rurale par să aibă dificultăți cu cerințele procedurale.

Nu există date disponibile la nivelul Poliției cu privire la numărul de minori implicați în infracțiuni fie ca făptuitori, fie ca victime (cel puțin nu am reușit

să le localizăm în ciuda faptului că le-am cerut de la Inspectoratul General de Poliție). Se pare că poliția înregistrează infracțiunile și nu infractorii.

RECOMANDAREA NR. 2

Pentru o mai bună măsurare, monitorizare și comparare a fenomenului delincvenței juvenile la nivel național, ar putea fi util ca poliția să înregistreze și să țină evidența și a delincvenților juvenili, după o structură cum ar fi: vârsta, sexul, nivelul de educație etc.

INSTITUȚII PENTRU MINORII CARE NU RĂSPUND PENAL

În cazul în care minorul are vârsta sub 14 ani sau s-a stabilit că, deși are între 14 și 16 ani, nu a acționat cu discernământ, poliția trebuie să informeze Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului cu privire la caz. Aceste Direcții sunt organizate în fiecare județ (41) și în fiecare sector al Bucureștiului (6) și sunt res-

ponsabile, conform Legii nr. 272/2004 privind protecția copilului, de bunăstarea copiilor aflați în situații de risc sau în conflict cu legea. Această lege conține multe principii și dispoziții relevante pentru minorii în conflict cu legea. În plus, legea include o secțiune dedicată pentru acest grup special de minori. Vom reveni la dreptul mate-

rial în secțiunea următoare. Odată ce Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului este informată, trebuie să elaboreze un plan special de protecție care să recomande și o măsură de protecție specială. Acest plan este dezvoltat în Comisia pentru Protecția Copilului, care este înființată în fiecare județ și în fiecare sector al Bucureștiului. Există două măsuri speciale de protecție pentru minorii în conflict cu legea - plasamentul și supravegherea specializată (vom reveni asupra acestui aspect în următoarea secțiune).

În cazul în care minorul sau situația solicită măsuri urgente, directorul Direcției pentru Protecția Copilului poate impune măsura plasamentului de urgență. Această măsură trebuie confirmată în termen de cinci zile de către instanță. Părinții și tutorii trebuie să fie informați.

Dacă părinții și tutorii nu sunt mulțumiți de măsura impusă de Comisia pentru Protecția Copi-

lului, aceștia se pot adresa instanței, care poate confirma sau anula deciziile Comisiei.

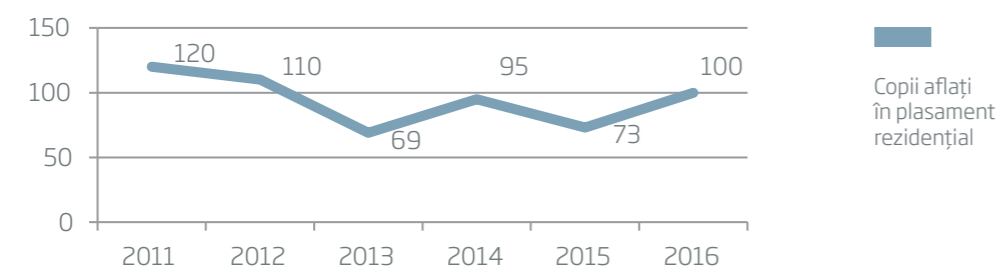
Măsura de protecție specială a plasamentului poate fi aplicată într-un centru rezidențial sau într-o familie sau la un asistent maternal.

Există doar patru centre pentru minori în conflict cu legea sau cu probleme de comportament. Fiecare dintre aceste centre are o capacitate de aproximativ 20 de locuri (80 de locuri în total). În multe cazuri, minorii aflați în conflict cu legea sunt plasați în centre rezidențiale alături de alți tineri cu profil diferit, precum copii fără adăpost, copii abandonati etc.

Majoritatea copiilor aflați sub măsura plasamentului sunt condamnați pentru furt. De exemplu, 54 din 100 de copii care au fost dați în plasament în 2016 au fost condamnați pentru furt.

Graficul 1.

COPII AFLAȚI ÎN PLASAMENT REZIDENȚIAL, LA NIVEL NAȚIONAL

Sursa: **Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție (ANPDCA)**

STUDIUL DE CAZ

CENTRUL SFÂNTUL STELIAN DIN GHIMBAV

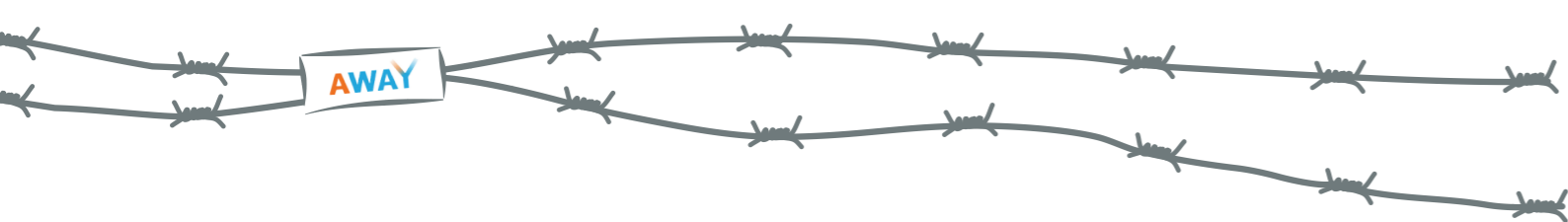
În timpul acestei evaluări, a fost vizitat Centrul Sf. Stelian pentru minori în conflict cu legea din Ghimbav, Brașov. Acest centru a fost înființat în 2011 ca centru special pentru minori în conflict cu legea. La momentul vizitei se aflau în plasament 21 de copii în acest centru: 17 băieți și 4 fete. Majoritatea erau plasați în Centru pentru săvârșirea de infracțiuni precum furtul, dar existau și câțiva minori condamnați pentru prostituție, omor etc. Misiunea centrului este de a deservi atât plasamentul în regim de urgență, cât și plasamentul de tip rezidențial. În timpul plasamentului, copiii sunt obligați să aibă cel puțin opt clase. Sentința este pe perioadă nedeterminată. Instanța nu stabilește durata pedepsei. Personalul Centrului efectuează evaluări periodice (în fiecare trimestru) și face propuneri către instanță cu privire la timpul de eliberare.

RECOMANDAREA NR. 3

În ceea ce privește alte grupuri de persoane aflate în conflict cu legea, poate fi important ca instanța să aibă posibilitatea de a stabili o limită maximă de timp pe care minorul trebuie să o petreacă în centru (de exemplu, un an). Acest lucru ar putea crea mai multă previzibilitate.

Procedura de evaluare internă a Centrului trebuie să fie standardizată și scrisă. Această procedură ar trebui să clarifice cel puțin: când trebuie să aibă loc evaluarea, cine alcătuiește comisia, ce fel de decizie poate fi luată, care este poziția minorului în fața acestei comisii, dacă aceste decizii pot fi contestate etc. Aceștia ar trebui să aibă un rol clar și ar trebui implicați cât mai mult posibil în deciziile luate. Copiii ar putea participa mai mult, în mod colectiv, la procesele și deciziile Centrului prin consiliul sau comisia copiilor. Aceasta ar putea consacra o modalitate structurată de asigurare a implicării copiilor.

Procedurile Centrului sunt reglementate de un ordin general (Ordinul nr. 21/2004) care se aplică în cazul tuturor centrelor rezidențiale. După cum au menționat unii membri ai personalului:

„Acest ordin se aplică tuturor centrelor rezidențiale din țară. Cu toate acestea, am avea nevoie de un ordin special dedicat lucrului cu minorii aflați în conflict cu legea. Suntem un centru specializat și nu toate procedurile se potrivesc cu ceea ce facem.”

Angajat la Centrul Sf. Stelian

Această observație a fost confirmată și atunci când au fost analizate instrumentele și metodele utilizate de personal: majoritatea acoperă nevoile de bunăstare a copiilor, cum ar fi sănătatea, educația, formarea vocațională etc.

Nu există o evaluare și o intervenție specială, care să se concentreze asupra comportamentului infracțional (cum ar fi schemele cognitive, atitudinile antisociale, presiunea colegilor, rezolvarea problemelor etc.). Lucrul cu familia minorului este mai degrabă teoretic decât practic. Nu există proceduri concrete de a lucra în mod direct cu familiile sau de a implica alte structuri de protecție a copilului pentru a sprijini și pregăti familiile pentru eliberarea copiilor lor. Personalul nu a fost niciodată instruit cu privire la modul de lucru cu acest grup special și cu familiile acestora. Lipsa standardelor și procedurilor clare de lucru cu acest grup au fost observate, de asemenea, în rândul celor care lucrează cu măsura de protecție specială a supravegherii specializate.

Din cauza lipsei unei structuri clare a acestei măsuri, minorii cărora li se aplică nu au primit un mesaj clar despre motivul pentru care această măsură a fost impusă și care este conținutul acesteia:

„Cercetător: Marius³, la ce se referă măsura asta?
Marius: Habar n-am. Știe tata...”

Minor din Craiova

RECOMANDAREA NR. 4

Ar trebui dezvoltate proceduri speciale de lucru cu minorii în conflict cu legea și personalul ar trebui să fie instruit pentru a deveni mai eficient în lucrul cu acest grup. Procedurile trebuie să acopere toate etapele intervenției: evaluarea riscurilor/ nevoilor, planificarea, intervenția, sesizarea, lucrul cu familia, pregătirea pentru externare/libertate, evaluare și raportarea la instanța de judecată.

³ Nu este numele său real

După cum s-a menționat în interviul cu reprezentantul ANPDCA, se pare că în 2017 vor fi revizuite toate standardele pentru protecția copiilor. Prin urmare, această recomandare ar putea veni la momentul oportun. După cum au afirmat judecătorii și procurorul intervievați, este mare nevoie să se înființeze mai multe centre rezidențiale specializate pentru minori în conflict cu legea.

RECOMANDAREA NR. 5

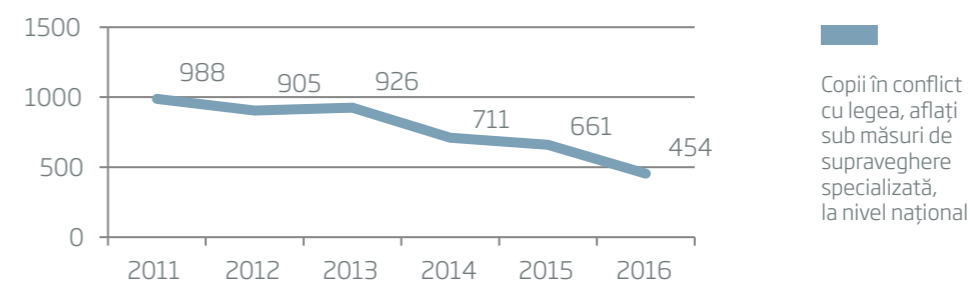
Deși plasamentul rezidențial nu ar trebui încurajat ca modalitate principală de tratare a minorilor în conflict cu legea, ar putea fi util ca două-trei județe învecinate să înființeze un astfel de centru pentru a reduce distanțele geografice și pentru a facilita relațiile de familie.

Această sugestie a fost făcută și în timpul interviurilor cu personalul și cu copiii de la Centrul Sfântul Stelian. Unul dintre minorii intervievați la Ghimbav este din Constanța și a perceput distanța de la Ghimbav ca fiind enormă. Poate că acesta a fost unul dintre motivele pentru care părinții lui nu l-au vizitat niciodată.

În cazul în care Comisia pentru Protecția Copilului decide să păstreze minorul liber, dar dorește să impună o anumită supraveghere, poate dispune supravegherea specializată. Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului sau serviciile sociale locale sunt responsabile de supravegherea implementării acestei măsuri de protecție.

Graficul 2.

COPII ÎN CONFLICT CU LEGEA, AFLAȚI SUB MĂSURI DE SUPRAVEGHERE SPECIALIZATĂ, LA NIVEL NAȚIONAL

Sursa: ANPDCA

Ca și în cazul plasamentului, majoritatea copiilor pentru care a fost luată această măsură au fost sancționați pentru furt. În 2016, 305 din 454 de copii au fost sancționați la supraveghere specializată pentru furt. În cadrul acestei cercetări au fost vizitate două direcții de protecție a copilului - din Dolj și Brașov.

STUDIU DE CAZ

CENTRUL DE CONSILIERE ȘI SPRIJIN PENTRU COPILUL CARE A SĂVÂRȘIT FAPTE PENALE ȘI NU RĂSPUNDE PENAL DIN DOLJ

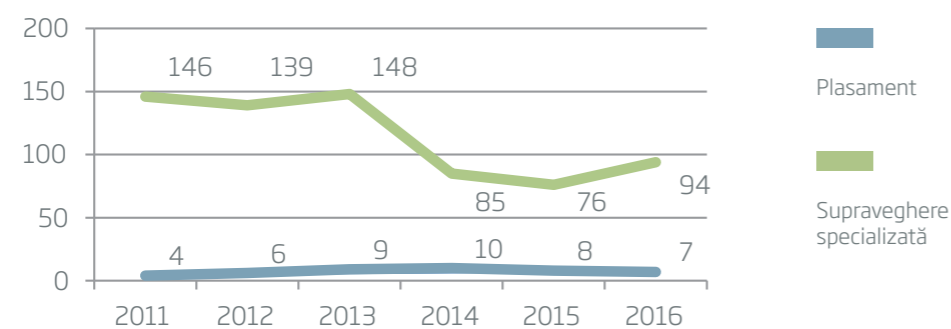

Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului din Dolj are o unitate specială dedicată lucrului cu minorii aflați în conflict cu legea - Centrul de consiliere pentru delincvența juvenilă. Acest centru a fost înființat în 2007 și are ca scop principal sprijinirea copiilor în conflict cu legea.

Una dintre principalele activități este derularea activităților de prevenție în școli. În afară de aceasta, Centrul supraveghează în prezent 60 de minori pentru care a fost dispusă măsura supravegherii specializate și 20 care se aflau în situația de post aplicare a măsurii dispuse de instanță. Dinamica numărului de dosare din Dolj este reflectată în graficul următor.

Graficul 3.

DINAMICA TINERILOR AFLAȚI SUB MĂSURI DE PROTECȚIE ÎN JUDEȚUL DOLJ

Sursa: **Centrul de consiliere DGASPS-Dolj**

În ceea ce privește adulții, majoritatea sunt băieți și trăiesc în zone urbane. Această unitate are șase angajați: doi asistenți sociali, doi psihologi și doi inspectori.

Ca și în cazul centrului rezidențial din Ghimbav, majoritatea procedurilor de lucru au fost adaptate de la celelalte direcții:

„Ne-am adaptat propriile standarde. Nu există un standard de lucru cu minorii în conflict cu legea, dar am adaptat standardul centrului pentru consiliere generală.”

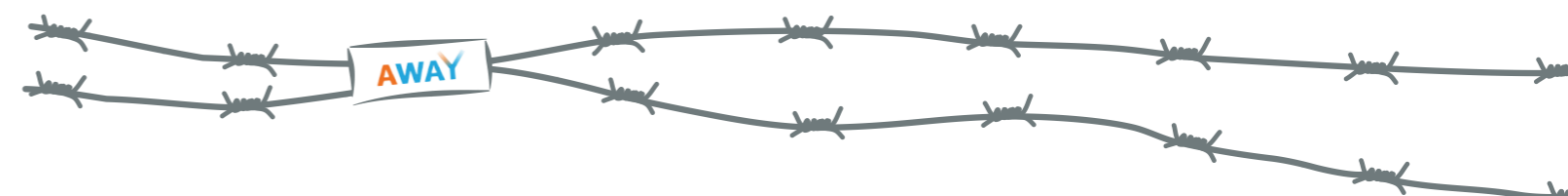
Angajat la Centrul Dolj

RECOMANDAREA NR. 6

Aceasta este prima oportunitate a statului prin intermediul comunităților locale de a se ocupa de minorii în conflict cu legea. Se cunoaște din literatura de specialitate că intervenția timpurie este esențială pentru eficacitate. Prin urmare, aceasta este o oportunitate unică de a trata minorii în conflict cu legea într-un mod care să asigure eficacitatea și îngrijirea în același timp.

În acest context, este esențial să se dezvolte proceduri speciale și instruire dedicată pentru a lucra cu acest grup de minori. Aceste proceduri ar trebui să fie cât mai apropiate posibil de procedurile elaborate pentru minorii aflați în centre rezidențiale. Instrumentele, abordarea, formele și alte aspecte ar trebui să fie cât se poate de asemănătoare, deoarece aceste informații ar trebui să fie transmise ulterior la centrele rezidențiale, la serviciile de probațiune sau chiar la centrele educative sau de detenție.

Personalul Centrului lucrează de cele mai multe ori cu minorii la domiciliu. După cum am observat în timpul vizitei la fața locului, angajații comunică atât cu minorii, cât și cu familiile acestora.

RECOMANDAREA NR. 7

Ar trebui organizate mai multe formări pentru personal pe teme precum vizitele periculoase, lucrul cu familia, lucrul cu diversitatea culturală etc.

Minorii pot fi mai implicați în derularea propriei „măsuri de protecție”, ajutându-i să se organizeze în grupuri de auto-ajutorare sau în consilii de stradă. Activitățile de recreere, sport, artă sau culturale pot fi folosite ca punct de pornire pentru o mai mare implicare a minorilor (vezi și Nenga, 2012, Batsleer, 2011 etc.).

Lucrul cu familiile ar trebui consolidat în continuare. Obligația părinților de a participa la cursuri pentru părinți ar trebui să fie menționată în hotărârea instanței și urmărită de Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului. Consecințele clare și constructive ale încălcării trebuie menționate în lege. Atunci când se lucrează cu familiile, ar trebui să se întreprindă o abordare pozitivă. Familiile ar trebui să vadă avantajele lucrului alături de autoritățile locale: drepturi sociale oferite pentru a sprijini familiile dezavantajate, ajutoare pentru sprijinirea reintegrării minorilor, servicii de îngrijire pentru minorii cu vârstă foarte mică din familie, consiliere, îndrumare pentru căutarea unui loc de muncă și alte servicii care pot sprijini un stil constructiv de a fi părinte.

Deoarece aceasta este prima și cea mai răspândită formă de măsură alternativă la trimiterea în judecată folosită în cazul minorilor în conflict cu legea, este extrem de important să se structureze intervenția astfel încât să nu fie o ocazie irosită. O îmbunătățire a competențelor profesionale și o mai mare implicare a minorilor și a familiilor acestora pot oferi punctul de plecare potrivit.

INSTITUȚII PENTRU MINORII CARE RĂSPUND PENAL

Minorii cu vârsta peste 14 ani care s-a dovedit că au acționat cu discernământ și cei cu vârsta de peste 16 ani sunt considerați de lege că răspund penal și sunt de competența sistemului judiciar.

Sistemul judiciar este organizat în temeiul Legii nr. 304/2004 privind organizarea judiciară și cuprinde instanțe de diferite niveluri și specializări (de exemplu, tribunal militar) și parchetele.

Sistemul judiciar este structurat în judecătorii, tribunale, curți de apel și Înalta Curte de Casație și Justiție. Parchetele sunt organizate astfel încât să reflecte structura sistemului judecătoresc.

Principalul rol al parchetelor este acela de a proteja interesele societății și drepturile și liber-

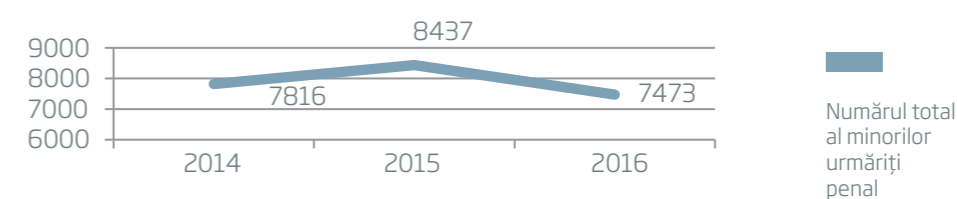
tățile cetățenilor. Pentru atingerea acestui scop, procurorii coordonează și supraveghează cercetarea penală efectuată de poliție.

Majoritatea procurorilor lucrează atât cu minori, cât și cu infractorii adulți. Există un singur Parchet pentru Minori și Familie, cel de pe lângă Tribunalul pentru Minori și Familie din Brașov. În prezent, în acest parchet lucrează doar doi procurori.

Numărul de minori care fac obiectul urmăririi penale este relativ stabil în ultimii trei ani - în jur de 8000.

Graficul 4.

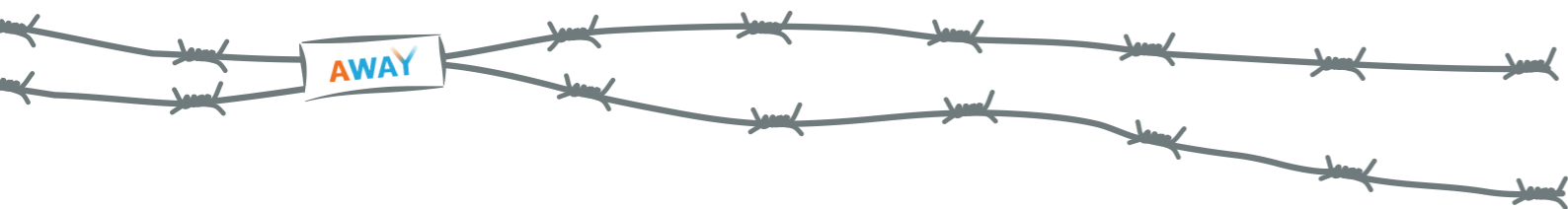
NUMĂRUL TOTAL AL MINORILOR URMĂRIȚI PENAL, LA NIVEL NAȚIONAL

Sursa: CSM

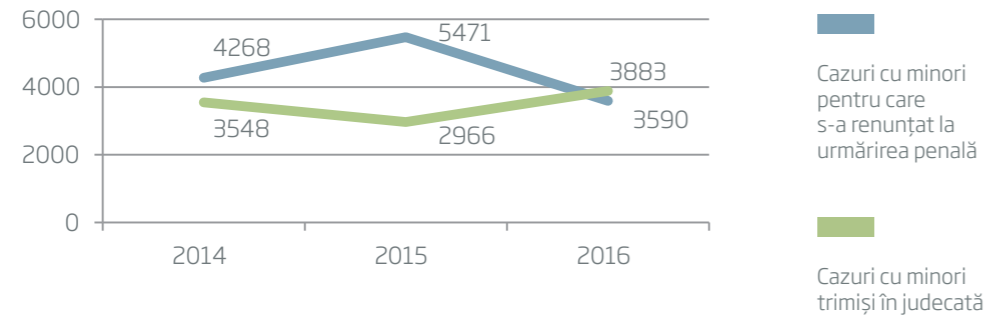
Conform unuia dintre procurorii intervievați, numai o parte dintre minori sunt trimiși în instanță. Pentru ceilalți, procurorul aplică măsura clasării sau renunțarea la trimiterea în judecată. Vom reveni la aceste opțiuni în secțiunea următoare.

În 2016, Parchetul pentru Minori și Familie din Brașov a lucrat cu 135 de minori în conflict cu legea, dintre care 66 au fost trimiși în judecată, ceea ce reprezintă aproximativ rata medie de trimitere în judecată la nivel național.

Graficul 5.

NUMĂRUL CAZURILOR PENTRU CARE S-A RENUNȚAT LA URMĂRIREA PENALĂ, LA NIVEL NAȚIONAL

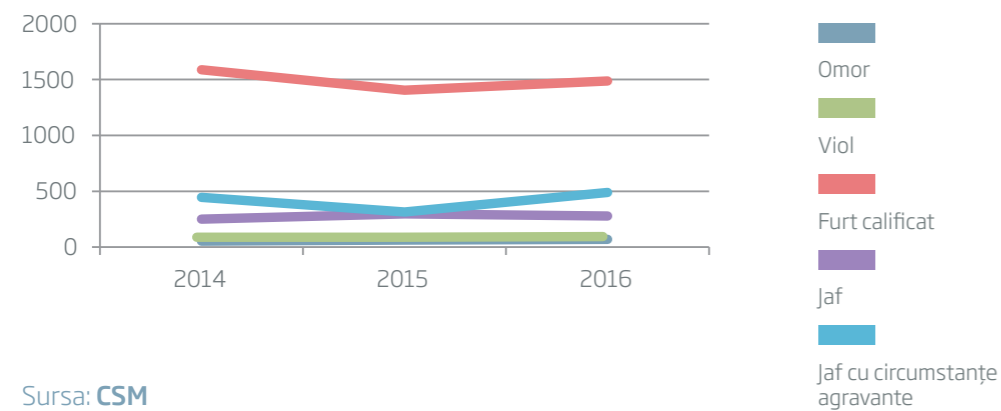
Sursa: CSM

Până în anul 2016, regula generală era ca cele mai multe cauze cu minori să se întrerupă în etapa de urmărire penală, folosind măsura clasării sau a renunțării la urmărirea penală. Această practică pare să se inverseze în 2016, când au fost trimise mai multe cazuri în instanță decât cele clasate, sau pentru care s-a dispus renunțare la trimiterea în judecată.

Schimbările în structura criminalității nu pot explica pe deplin această tendință. Analizând cele mai grave infracțiuni comise de minori - furt calificat, omucidere, jaf, jaf cu circumstanțe agravante și viol - putem constata că nu s-au produs schimbări semnificative în intervalul de timp menționat.

Graficul 6.

DINAMICA CELOR MAI GRAVE INFRAȚIUNI COMISE DE MINORI

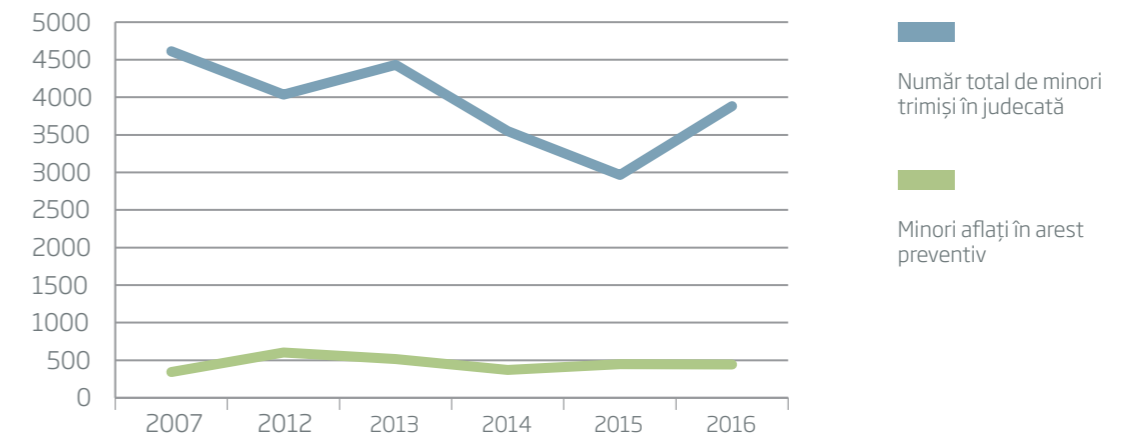
Sursa: CSM

În acest context, o posibilă explicație este „panica morală” (Cohen, 1972), descrisă ca un proces prin care un grup de persoane apare ca o amenințare pentru societate.

Această considerație poate fi susținută și de numărul mare de copii trimiși în judecată cu măsura de arest preventiv. Deși această tendință este în scădere, proporția rămâne una ridicată - 11,5% în 2016.

Graficul 7.

NUMĂRUL MINORILOR TRIMIȘI ÎN INSTANȚĂ AFLÂNDU-SE ÎN AREST PREVENTIV

	2007	2012	2013	2014	2015	2016
Minori aflați în arest preventiv	343	603	517	371	446	445
Număr total de minori trimiși în judecată	4613	4035	4431	3548	2966	3883

Sursa: CSM

Procentul minorilor aflați în arest preventiv a crescut de la 7,4% în 2007 la 14,9% în 2012. A scăzut în 2013 la 11,7%, apoi a crescut din nou în următorii doi ani la 12,5% și 12,6%. În anul 2016, proporția minorilor aflați în arest preventiv a fost de 11,5% din numărul total de minori trimiși în instanță. O altă posibilă explicație pentru răsturnarea acestei tendințe este faptul că procurorii au mai puțină încredere în ceea ce privește modalitățile de punere în aplicare a măsurilor alternative la trimiterea în judecată. Așa cum vom vedea în următoarea secțiune a aces-

tui raport, odată ce se renunță la trimiterea în judecată, procurorul poate impune și anumite obligații, cum ar fi prestarea de servicii în folosul comunității sau consilierea psihologică. Modul în care aceste obligații sunt puse în aplicare în practică este total nesatisfăcător, după cum vom detalia mai târziu. Această „dezamăgire” în rândul procurorilor a fost menționată de mai multe ori în timpul focus-grupurilor. Potrivit procurorului pe care l-am interviuat, în ultimii cinci ani nu a existat nicio formare dedicată lucrului cu minorii.

RECOMANDAREA NR. 8

Pe baza interviurilor cu judecătorii și cu procurorii și în temeiul art. 20 din Directiva 2016/800/UE privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale, procurorii trebuie să fie specializați în lucrul cu minorii aflați în conflict cu legea și să participe la o instruire specifică pe teme cum ar fi: tehnici adecvate de interogare, psihologia copilului, comunicarea etc. De aceea, parchetele specializate sau procurorii specializați trebuie să fie instruiți și puși la dispoziție pentru cazurile care implică infractori sau victime minori. Mai multă pregătire ar putea conduce la o mai bună înțelegere a proceselor de dezvoltare a tânărului și la modul în care acestea ar putea fi perturbate de privarea de libertate. De asemenea, mai multă pregătire ar putea duce la o mai bună înțelegere a măsurilor alternative la trimiterea în judecată și a avantajelor acestora.

După cum menționează procurorul interviuat, avantajele specializării sunt semnificative: asigură un proces echitabil pentru minori, asigură

procese rapide, deoarece procurorii specializați cunosc harta serviciilor pentru copii și sunt familiarizați cu procedurile speciale etc.

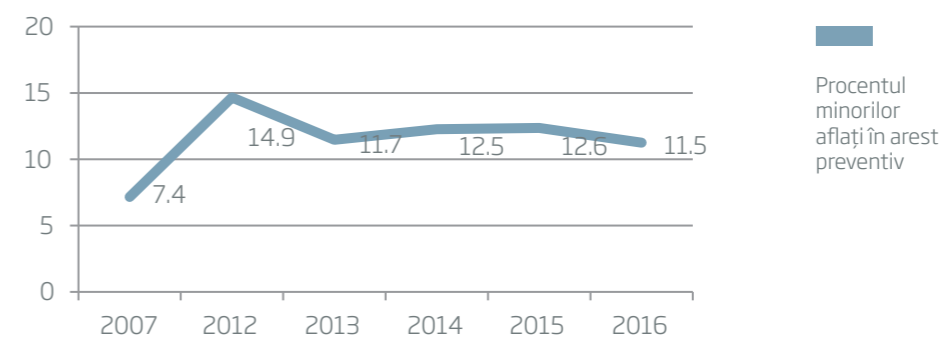
MĂSURI DE PREVENȚIE

În cursul urmăririi penale, procurorul poate impune anumite măsuri preventive asupra minorului, cum ar fi reținerea de către poliție sau controlul judiciar. Reținerea poate dura până la 24 de ore și poate fi impusă numai atunci când această măsură este strict justificată (de exemplu, infracțiuni flagrante, foarte grave etc.). Controlul judiciar, la fel ca toate celelalte măsuri preventive, poate fi impus dacă există motive serioase de a crede că acest lucru este necesar pentru o bună desfășurare a procesului sau dacă există motive să se creadă că minorul va modifica dovezile sau că este pe cale să comită alte infracțiuni sau există riscul de a se ascunde sau de a fugi de proces. Pe durata controlului judiciar, minorul trebuie să respecte diferite obligații, cum ar fi: să viziteze periodic secția de poliție, să informeze poliția despre orice schimbare de

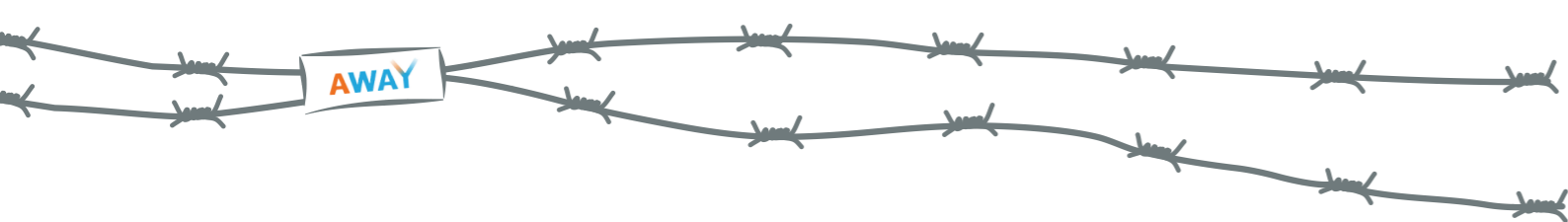
domiciliu. În același timp, procurorul poate ordona și alte obligații, cum ar fi: să nu părăsească anumite locuri, să nu viziteze anumite locuri, să poarte echipamente electronice de supraveghere (măsura nu este încă aplicată), să nu întâlnească anumite persoane, să nu desfășoare anumite activități, să efectueze un tratament medical sau de dezintoxicare etc. Poliția este responsabilă pentru implementarea acestor obligații. Aceste măsuri pot fi contestate la un judecător special numit judecătorul pentru drepturi și libertăți. Măsura poate fi impusă timp de maximum 30 de zile și poate fi prelungită dacă motivele pentru impunerea unei astfel de măsuri sunt încă în vigoare. Aceste măsuri pot fi impuse numai minorilor acuzați și numai atunci când îi asistă un avocat. Ele pot fi impuse doar în cazul în care nu afectează personalitatea

Graficul 8.

PROCENTUL MINORILOR TRIMIȘI ÎN INSTANȚĂ CU MĂSURĂ DE AREST PREVENTIV, LA NIVEL NAȚIONAL

Sursa: CSM

sau dezvoltarea minorului (articolul 243 CPP). În afară de aceste măsuri preventive care pot fi impuse direct de procuror, procurorul poate cere judecătorului pentru drepturi și libertăți să dispună măsuri preventive mai severe, precum arestul preventiv sau arest la domiciliu. Ambele măsuri sunt excepționale și pot fi dispuse numai atunci când sunt îndeplinite anumite condiții (de exemplu, infracțiunea este destul de gravă, au existat tentative de sustragere în trecut etc.).

La stabilirea duratei acestor măsuri se ia în considerare vârsta minorului. Părinții sau tutorii trebuie să fie informați despre măsurile luate împotriva minorilor. La fel ca în orice procedură în instanță, minorii au dreptul să fie asistați de un interpret (dacă este necesar) și de un avocat. Procurorul trebuie să fie prezent la toate aceste proceduri. Minorii trebuie să fie prezenți și să participe activ la proceduri, cu excepția cazului în care acest lucru nu este posibil din motive obiective (de exemplu, minorul se ascunde). Toate măsurile pot fi contestate la o instanță superioară. După cum s-a arătat mai sus, tendința de

II.2 ETAPA PROCESULUI

Odată ce cercetarea penală este încheiată și procurorul decide să trimită cauza instanței, un judecător de cameră preliminară va examina dosarul și va verifica dacă sunt îndeplinite toate cerințele legale. Acest judecător va fi selectat utilizând sistemul aleatoriu de alocare a dosarelor. Procedura penală trebuie să se desfășoare rapid pentru cazurile cu minori, în special dacă minorul se află în arest preventiv. Toate drepturile acordate pentru etapa de urmărire penală sunt în vigoare pentru faza de judecată a procedurii. În plus, în cazul în care

folosire a arestului preventiv pentru minori este în scădere, dar este încă destul de des practicată.

Aceste măsuri mai severe pot fi luate timp de până la 30 de zile și pot fi prelungite cu maximum 30 de zile de fiecare dată când măsurile sunt revizuite, dar nu cu mai mult de 180 de zile în timpul fazei de urmărire penală. Participanții la studiu au sugerat că aceste cerințe legale sunt urmate strict în practică.

Măsurile preventive pot fi luate sau prelungite și de judecătorul de cameră preliminară sau de instanța judecătorească în decursul procesului. În acest caz, se poate impune o arestare preventivă pentru cel mult o jumătate din pedeapsa maximă prevăzută pentru respectiva infracțiune, dar nu mai mult de cinci ani. Arestul preventiv se execută în secțiuni speciale ale centrelor de arest sau ale penitenciarelor.

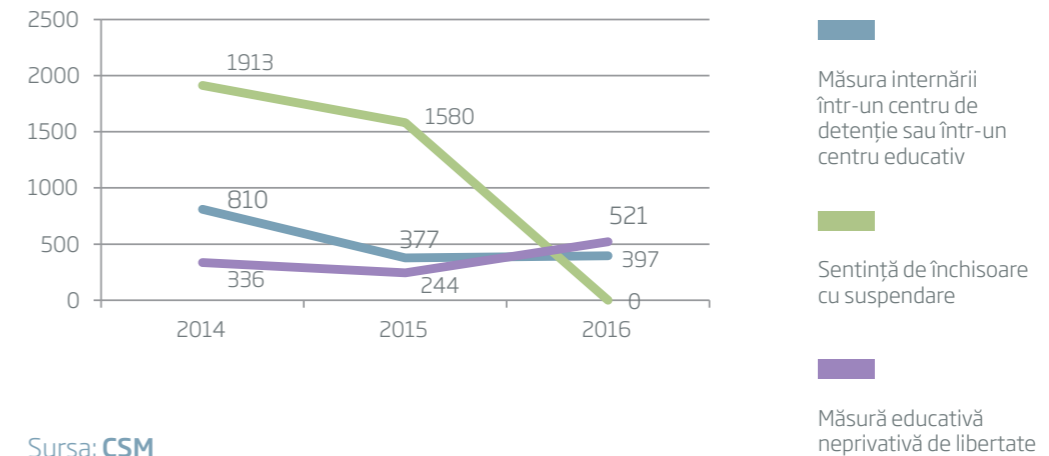
În cazurile cu minori, procurorul poate solicita un referat de evaluare de la serviciul de probațiune. Aceasta reprezintă evaluarea individuală prevăzută de Directiva 2016/800/UE.

procurorul nu a solicitat un referat de evaluare, instanța trebuie să solicite unul din partea serviciului de probațiune. În acest referat, în afara evaluării detaliate a persoanei și a faptei, consilierul de probațiune trebuie să recomande o măsură educativă și eventual unele obligații care să faciliteze reintegrarea socială a persoanei.

Statisticile la nivel național arată, de asemenea, că se acordă prioritate sancțiunilor și măsurilor care nu presupun privarea de libertate.

Graficul 9.

SANCTIUNILE ȘI MĂSURILE IMPUSE MINORILOR AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA

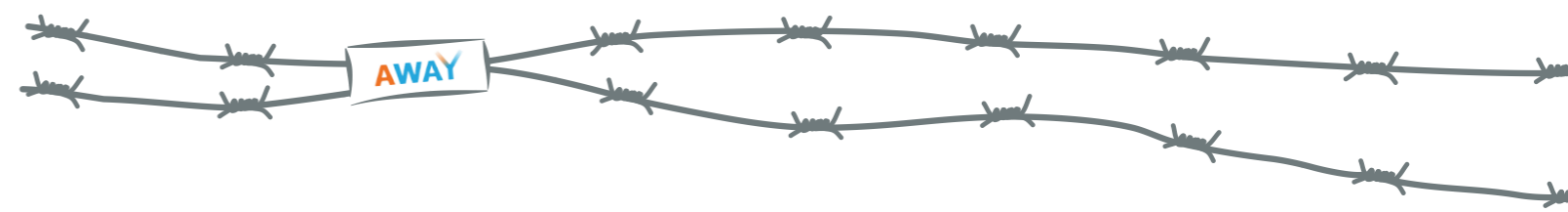

Sursa: CSM

În conformitate cu vechiul Cod Penal, erau posibile ambele sancțiuni: închisoarea și măsura educativă. De asemenea, pedeapsa cu închisoarea ar fi putut fi suspendată cu anumite condiții și obligații sau fără condiții și obligații. Din februarie 2014 este în vigoare un nou Cod Penal. Conform acestuia, sunt posibile doar măsuri educative pentru minorii aflați în conflict cu legea. Unele măsuri educative sunt cu privare de libertate, dar altele sunt bazate pe comunitate (mai multe despre acest subiect, în secțiunea următoare). Pe baza acestui grafic, putem presupune că sentințele anterioare de închisoare au fost transformate în măsuri educative de detenție în practica judiciară. Încă nu este clar modul în

care pedepsele cu suspendare vor fi convertite în practică în temeiul noului Cod Penal.

Cazurile care implică minori în conflict cu legea sunt atribuite judecătorilor specializați prin practică în astfel de cazuri. Cu toate acestea, din motive practice, aceștia se ocupă de cazurile care implică adulți. Există un singur Tribunal pentru Minori și Familie la Brașov, care se ocupă de mai multe infracțiuni grave comise de minorii din județul Brașov. Tribunalul, de asemenea, acționează ca o instanță de apel pentru cauzele examinate la judecătorii ca primă instanță. Tribunalul are trei judecători specializați care au beneficiat de formare cu mulți ani în urmă.

RECOMANDAREA NR. 9

Tribunalul pentru Minori și Familie poate fi considerat o bună practică, deoarece permite o procedură specială pentru cauzele cu minori, precum și o specializare riguroasă a judecătorilor implicați. Competența acestui tribunal este, totuși, prevăzută astfel încât să vizeze în principal minorii care au comis infracțiuni foarte grave. Ar fi util să se asigure același tip de structură și pentru judecătorii. Astfel, toți minorii aflați în conflict cu legea din Brașov ar putea avea un proces specializat. Același lucru ar trebui să se aplice și în cazul Parchetului. Parchetul de pe lângă judecătorie ar trebui să aibă, de asemenea, o secție specializată pentru spețele cu minori.

Sunt necesare mai multe formări continue pentru a menține motivația și profesionalismul magistraților existenți. Același lucru este valabil și pentru judecătorii și procurorii specializați, la toate nivelurile de jurisdicție (judecătorii și parchete).

II. 3. ETAPA DE EXECUTARE

În ceea ce privește minorii, trei tipuri de instituții sunt implicate în etapa de executare: serviciile de probațiune, centrele educative și centrele de detenție.

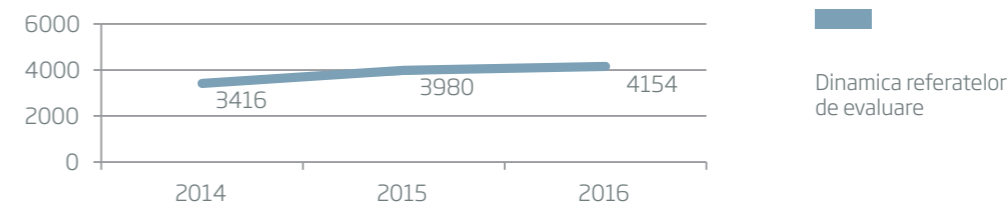
SERVICIILE DE PROBAȚIUNE

Serviciile de probațiune au fost înființate în anul 2000 (Ordonanța de Guvern nr. 92/2000 privind înființarea serviciilor de reintegrare socială și supraveghere) și sunt organizate în fiecare județ. Acestea răspund de punerea în aplicare a tuturor măsurilor educative neprivative de libertate. Printr-un proiect UE - Phare 2003 privind justiția pentru minori - unii consilieri de probațiune au fost instruiți să lucreze cu minorii. O altă formare

a fost organizată în 2016 privind implementarea uneia dintre măsurile educative - stagiul civic. Un consilier de probațiune din fiecare serviciu de probațiune a fost instruit pe această temă. Nu există specializare privind minorii în rândul consilierilor de probațiune, deoarece toți membrii personalului de probațiune lucrează cu toate tipurile de infractori. În afară de cerința ca minorii să vină însoțiți de părinți la sesiunile de supraveghere (cel puțin la prima), nu există alte proceduri speciale pentru a lucra cu minorii. Principalele activități desfășurate cu minorii de către serviciul de probațiune sunt: întocmirea de referate de evaluare și supravegherea măsurilor educative care nu presupun detenție. În etapa procesului, toți minorii trebuie să aibă un referat de evaluare.

Graficul 10.

DINAMICA REFERATELOR DE EVALUARE DISPUSE PENTRU MINORI

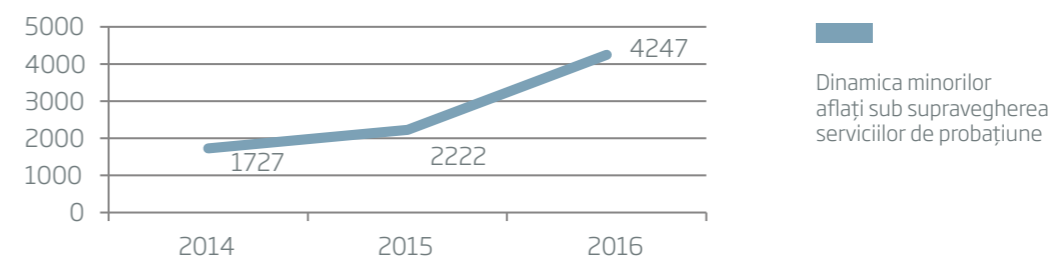

Sursa: [site-ul DNP](#)

Aceeași tendință crescătoare poate fi observată și pentru activitatea de supraveghere.

Graficul 11.

DINAMICA MINORILOR AFLAȚI SUB SUPRAVEGHEREA SERVICIILOR DE PROBAȚIUNE

Sursa: [site-ul DNP](#)⁴

Majoritatea minorilor aflați sub supravegherea serviciului de probațiune sunt condamnați la supraveghere sau asistență zilnică. Pe baza interviurilor cu minorii implicați în aceste forme de măsuri educative, se poate deduce că acestea sunt bine structurate și semnificative. Cu toate acestea, ar trebui să se depună mai multe

eforturi pentru a le explica minorilor rolul și locul serviciului de probațiune ca agenție care sprijină renunțarea la cariera infracțională.

Unii consilieri de probațiune au susținut că limita de șase luni prevăzută de lege nu le permite să organizeze intervenții solide și durabile.

⁴ Poate fi consultat la adresa: <http://www.just.ro/directia-nationala-de-probatiune/> (pagina de internet accesată la data de 30.08.2017)

RECOMANDAREA NR. 10

Poate fi util ca doi sau trei consilieri de probațiune din fiecare serviciu de probațiune să întreprindă o specializare în lucrul cu minorii. Acești consilieri ar trebui să urmeze această formare specializată cu privire la modul de implicare a minorilor, la motivarea minorilor, la promovarea schimbării în rândul minorilor și așa mai departe.

CENTRELE EDUCATIVE

Centrele educative sunt instituții închise și au fost înființate în baza Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și măsurilor privative de libertate. Există două astfel de centre în România – la Buziaș și Tg. Ocna - ambele sub autoritatea Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP).

Centrul Educativ de la Buziaș este situat în partea de vest a României, în apropiere de Timișoara și are o capacitate de 184 de locuri. Deoarece este un centru relativ nou (din 2004), Centrul este organizat în 19 unități mici, care permit o atmosferă familială⁵.

În timpul vizitei, centrul găzduia 154 de copii, dintre care 65 erau tineri adulți (cu vârste de până în 25 de ani). Șaisprezece dintre persoane erau fete. Preocuparea principală a centrului este școala. Toți copiii sunt obligați să meargă la școală în timp ce se află în centru. Cu toate acestea, din cauza întârzierii înscrierii în anul școlar, în momentul internării în centru, sau a

lipsei de documente, doar 120 dintre tineri erau școlarizați.

În afară de școală, copiii sunt implicați în activități vocaționale și culturale.

Procedura este foarte clară, iar minorii par să fie familiarizați cu drepturile și obligațiile lor în timp ce se află în centru.

Centrul poate aproba învoiri pentru 24 de ore, 48 de ore, 3 zile sau 5 zile. Datorită faptului că aceste învoiri sunt reglementate ca privilegii și condiționate de note bune, doar câțiva minori au beneficiat de acest sistem. Un alt motiv pentru faptul că se recurge rar la învoire este faptul că pentru majoritatea familiilor este dificil să găsească resursele necesare să călătorească la distanțe atât de mari pentru a-și vizita copiii. Învoirile pot fi acordate numai dacă copiii sunt însoțiți de părinți sau de tutori.

⁵ Pentru detalii suplimentare, vă rugăm să accesați pagina: <http://anp.gov.ro/centrul-educativ-buzias/>

RECOMANDAREA NR. 11

Este foarte recomandat ca învoirile să nu fie reglementate ca recompense, ci ca elemente normale ale regimului. Acestea ar trebui să funcționeze ca instrumente pentru a facilita eliberarea progresivă. Ar putea exista acorduri cu serviciile sociale, direcțiile pentru protecția copilului și diverse ONG, pentru a facilita vizitele familiale. În cazul absenței familiei, aceste agenții ar putea fi, de asemenea, împuternicite să lucreze cu minorii în timpul învoirilor.

În timpul vizitei la Centrul Educativ de la Buziaș, personalul a ridicat și alte probleme care necesită atenție imediată:

- munca nu este dedusă din sentința pentru minori, așa cum este pentru adulți,
- alocația zilnică pentru hrană este de numai 5,8 lei (1,2 Euro), care este total insuficientă pentru adolescenți,
- avocații din oficiu nu le sunt, de cele mai multe ori, de folos minorilor,
- dificultatea externalizării anumitor programe către specialiști din societatea deschisă.

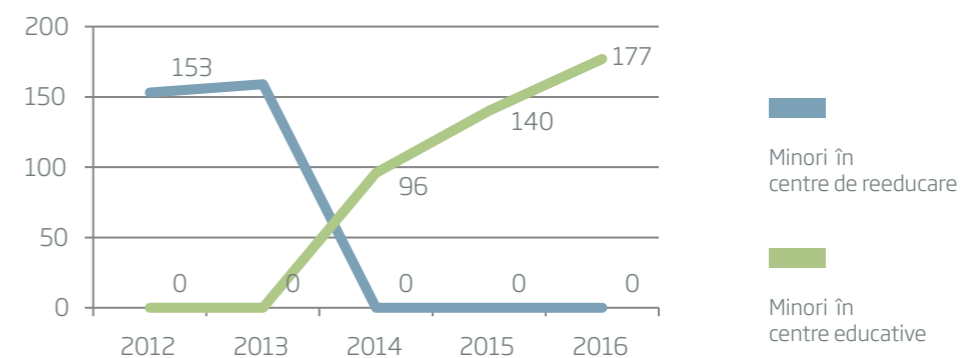
Centrul de la Tg. Ocna este situat în partea de est a țării, în județul Bacău, este conceput și are o abordare similară.

Aceste centre educative au fost înființate în baza noului Cod Penal și, prin urmare, statisticile sunt relevante abia după 2014.

Într-o oarecare măsură, centrele educative înlocuiesc fostele centre de reeducare în conformitate cu fostul Cod Penal.

Graficul 12.

DINAMICA MINORILOR AFLAȚI ÎN CENTRE DE REEDUCARE (2012-2013) ȘI ÎN CENTRE EDUCATIVE (2014-2016) (LA DATA DE 31 DECEMBRIE)

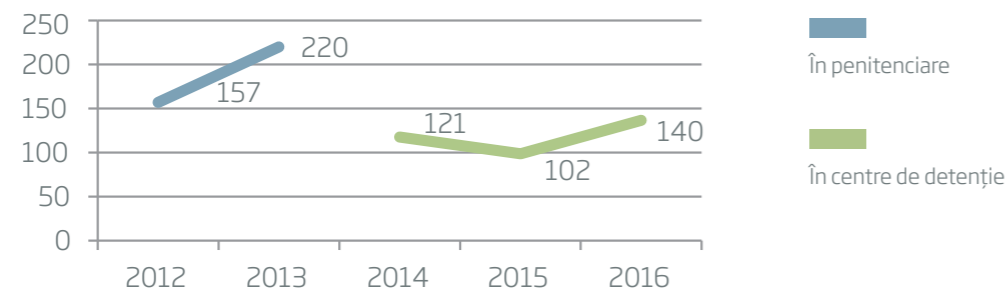
Sursa: ANP

Pentru infracțiuni mai grave sau în cazul infractorilor recidiviști, instanța poate, de asemenea, să dispună pedepse pentru minori în centrele de detenție. Există două centre de detenție în România: Centrul de detenție de la Craiova și Centrul de detenție de la Brăila-Tichilești. Unul se află în partea de sud a României, iar celălalt în estul României.

Într-o anumită măsură, centrele de detenție pot fi considerate urmașele penitenciarelor pentru minori conform fostului Cod Penal. Prin urmare, în acest caz, dinamica va urma minorii din penitenciare în perioada 2012-2013 (în conformitate cu fostul Cod Penal) și minorii din centrele de detenție în perioada 2014-2016 (în temeiul noului Cod Penal).

Graficul 13.

DINAMICA MINORILOR ȘI TINERILOR AFLAȚI ÎN PENITENCIARE ȘI ÎN CENTRE DE DETENȚIE (LA 31 DECEMBRIE 2016)

Sursa: ANP

După cum se poate observa, cu excepția anului 2015, tendința constantă constă în sporirea măsurilor privative de libertate impuse minorilor.

Faptul că în anul 2016 cazurile cu minori depășesc numărul de minori redirecționați de la sistemul convențional și că numărul de minori condamnați la o măsură educativă în detenție este în creștere poate fi explicat, după cum am menționat mai sus, prin conceptul de „panică morală”, explicată de Cohen (1972). Deoarece nu s-a schimbat semnificativ nimic în rata criminalității sau în structura criminalității, singura explicație este că sistemul judiciar

acționează ca un „antreprenor moral” și devine mai sever cu minorii aflați în conflict cu legea.

Cea mai mare parte a minorilor pentru care au fost dispuse măsuri educative în detenție sunt băieți. Fetele reprezintă între 5 și 10% din numărul total de minori aflați în detenție. Din păcate, nu sunt disponibile statistici detaliate privind genul.

Furtul și jaful sunt principalele infracțiuni comise de minorii aflați în centrele educative sau în cele de detenție.

STUDIUL DE CAZ

CENTRUL DE DETENȚIE DE LA CRAIOVA

În timpul acestei cercetări a fost vizitat un centru de detenție: Centrul de detenție de la Craiova. Acest centru a fost înființat în 1992 ca școală specială pentru muncă și reeducare. Ulterior a devenit penitenciar pentru minori și tineri infractori și, din 2014, este centru de detenție în baza Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și măsurilor de condamnare.

În timpul vizitei, se aflau în detenție 250 de persoane, dintre care 60 de minori. Ceilalți erau infractori tineri cu vârste până în 25 de ani. Dintre cei 60 de minori, 16 erau fete.

Spre deosebire de penitenciarele pentru adulți, minorii aflați sub măsura educativă a centrului de detenție se bucură de mai multe drepturi, cum ar fi: eliberarea condiționată după ce au executat jumătate din sentință, mai multe învoiri în comunitate, relații mai strânse cu familia etc.

Cu toate acestea, pe baza interviurilor cu minorii și cu personalul Centrului de detenție, s-a concluzionat că eliberarea condiționată după jumătatea perioadei a fost o excepție, iar practica în jurul acestei proceduri este extrem de imprevizibilă și de frustrantă.

RECOMANDAREA NR. 12

Se recomandă ca Administrația Națională a Penitenciarelor să inițieze un dialog cu Consiliul Superior al Magistraturii pentru a elabora linii directoare privind condamnările în legătură cu practica de liberare condiționată sau externare. Se pare că mecanismele de reglementare existente nu sunt suficient de eficiente pentru a asigura o practică fiabilă, previzibilă și ușor de înțeles pentru minori și tineri.

Același lucru este valabil și pentru învoiri și alte privilegii teoretice. În ceea ce privește numărul de învoiri de la Centru, statisticile arată că acestea se acordă rar.

Motivul principal al acestei practici este, potrivit personalului, imposibilitatea familiilor de a veni și de a însoți copiii în timpul învoirilor.

RECOMANDAREA NR. 13

Contactul cu familia ar trebui să fie una dintre prioritățile personalului de reintegrare. Cu toate acestea, în cazul în care familia nu este disponibilă (de exemplu, părinții au emigrat), ar trebui dezvoltate alte mecanisme care să permită realizarea acestor învoiri. Direcțiile de protecție a copilului, serviciile sociale sau ONG-urile ar trebui să fie implicate în acest mecanism pentru a se asigura că toți minorii au parte de câteva învoiri înainte de eliberare. Această recomandare se aplică și în cazul centrelor educaționale.

După cum a menționat un psiholog intervievat în Centrul de detenție din Craiova, între 20-25% dintre minorii aflați în Centru au fost în contact cu sistemul de protecție a copilului. În ciuda acestei realități, nu există nicio comunicare între centru și aceste structuri de protecție a copilului. Mai mult, odată ce copilul este internat în centrul de detenție, nu există nici un contact între serviciile sociale sau structurile de protecție a copilului și copilul sau familia sa. Această disociere are impact negativ asupra mai multor procese, cum ar fi: fluxul de informații, programul de învoiri, pregătirea pentru eliberare și așa mai departe. Cel mai nociv efect este, fără îndoială, lipsa oricărei pregătiri a familiei de a primi minorul înapoi în cadrul său.

„Direcțiile pentru protecția copiilor au multe resurse, dar nu manifestă niciun interes pentru copiii care au fost internați în Centrul nostru. Aș avea mai multă încredere în ONG-uri...”

Angajat la Centrul de detenție din Craiova

RECOMANDAREA NR. 14

Copiii internați în centrele de educare sau de detenție sunt încă imaturi. Potrivit art. 5 alin. 3 din Legea nr. 272/2004, „autoritățile locale au obligația de a sprijini părinții... prin dezvoltarea unor servicii diversificate, accesibile și extrem de calitative care să răspundă nevoilor copiilor”.

Autoritățile locale, prin direcțiile de protecție a copilului și serviciile sociale publice, împreună cu Administrația Națională a Penitenciarelor, ar trebui să dezvolte mecanisme clare de cooperare pentru a sprijini copiii și familiile lor în procesul de aplicare a măsurilor educaționale în custodie și după eliberare.

De asemenea, Administrația Națională a Penitenciarelor ar trebui să elaboreze o orientare scrisă privind modul în care să se implice minorii în procesul de luare a deciziilor și, de asemenea, cum să comunice cu familiile lor.

Procedurile de lucru și metodologiile folosite de centru par să se concentreze atât pe bunăstarea, cât și pe comportamentul infracțional. Odată ce sunt condamnați, minorii sunt incluși într-o perioadă de carantină, când sunt evaluați și informați cu privire la drepturile lor. Atât raportul Avocatului Poporului din 2014, cât și interviurile cu minorii susțin concluzia că minorii sunt informați despre drepturile lor. Cu toate acestea, pentru o abordare mai riguroasă în acest sens, s-ar putea face mai mult.

RECOMANDAREA NR. 15

Se recomandă ca, pe perioada carantinei, minorii să primească un material scris privind drepturile lor, așa cum se menționează în Directiva 2012/13/UE și în Directiva 2016/800/UE.

Minorii sunt încurajați să frecventeze școala până în clasa a 11-a și, de asemenea, să urmeze cursuri de formare profesională. După cum rezultă din raportul Avocatului Poporului (2014), dar și din rapoartele APADOR-CH (2014a, 2014b), o proporție semnificativă de minori nu pot continua școala în timpul detenției. Această realitate are impact asupra ratelor de recidivă (a se vedea Motiuk, 1991; Proctor, 1994) și, de asemenea, asupra perspectivelor viitoare ale minorilor. Centrul este în măsură să ofere cursuri de formare profesională pentru meseriile de coafor/frizer, bucătar, agent de ambalare, hostess și așa mai departe. În cadrul interviurilor cu personalul și cu minorii s-a menționat că de multe ori lipsa documentelor oficiale care atestă educația ar putea împiedica înmatricularea copiilor în școală.

RECOMANDAREA NR. 16

Se recomandă ca ANP să adopte primordial o abordare educațională, să actualizeze protocolul existent cu Ministerul Educației și să includă proceduri rapide și mai puțin birocratice de înmatriculare a copiilor la școală în cazul în care documentele oficiale nu sunt disponibile.

Ar trebui concepute mai multe stimulente pentru minori pentru a participa activ la școală (de exemplu, eliberarea anticipată pentru cei care au absolvit 12 clase).

Niciun minor nu trebuie lăsat în afara structurii educative a centrelor. Acest lucru se aplică și în centrele educative.

În timpul interviurilor, personalul a menționat că a fost instruit și continuă să fie instruit în funcție de resursele disponibile. Odată ce Centrul a fost transformat în Centrul de detenție, personalul a fost suplimentat: de la un psiholog, un asistent social și șase educatori în 2015 a ajuns să numere cinci psihologi, cinci asistenți sociali și 18 educatori.

RECOMANDAREA NR. 17

Este foarte important ca noul personal (și, uneori, personalul mai experimentat) să fie instruit corespunzător în lucrul cu minorii și să existe un sistem de mentorat sau de supraveghere care să asigure un sprijin adecvat personalului.

Mai mult de o treime dintre minorii privați de libertate nu sunt niciodată vizitați de familiile lor (consultați rapoartele Avocatului Poporului și APADOR-CH). Cauzele pentru această realitate sunt multe și complexe (de exemplu, distanțe geografice lungi, sărăcie, familii disfuncționale etc.). Cu toate acestea, relația minorilor cu familiile lor este crucială pentru a reveni cu bine acasă.

RECOMANDAREA NR. 18

ANP împreună cu ANPDCA, Direcția Națională de Probațiune și sectorul ONG ar trebui să elaboreze o strategie realistă pentru promovarea vizitelor și a învoirilor care să faciliteze relația dintre minorii și familiile lor.

III. COPIII ȘI JUSTIȚIA PENALĂ. SISTEMUL SANȚIONATOR ȘI DE PROTECȚIE.

Legislația care reglementează domeniul justiției pentru minori cuprinde: Legea nr. 272/2004 privind protecția copilului, Codul Penal, Codul de Procedură Penală, Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și măsurilor de condamnare și Legea nr. 253/2013 privind pedepsele și măsurile neprivative de libertate.

Ulterior, fiecare lege referă decizii guvernamentale, ordine sau standarde ministeriale.

Fiecare dintre ele va fi tratată în secțiunile corespunzătoare.

Potrivit Codului Penal, minorii sub 14 ani nu au răspundere penală. Minorul cu vârsta între 14 și 16 ani are răspundere penală numai dacă s-a dovedit că a comis fapta cu discernământ. Minorul care a împlinit 16 ani are răspundere penală (articolul 113 PC).

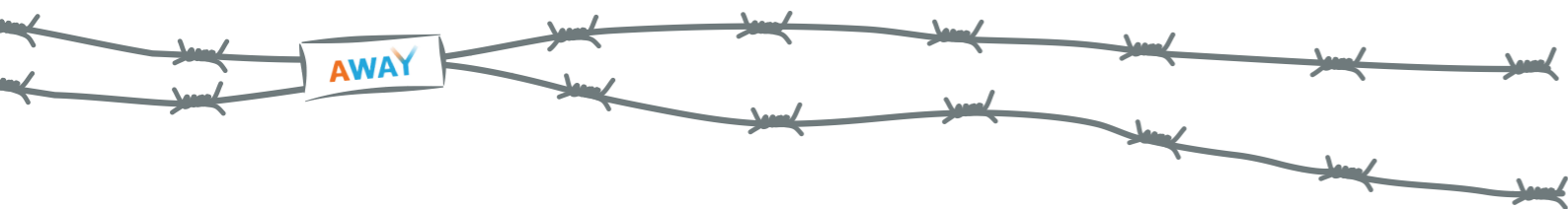
III. 1 MINORII

Procedura cu copiii minori (sub 14 ani) este coordonată, conform Legii nr. 272/2004, de către o comisie locală pentru protecția copilului condusă de secretarul consiliului județean. Odată ce Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului este informată de poliție despre un copil aflat în conflict cu legea, această direcție efectuează o evaluare și prezintă un plan personalizat de protecție care include și o măsură de protecție. Acest plan este apoi aprobat de comisia pentru protecția copilului. Dacă părintele sau tutorele copilului nu este de acord cu măsura, atunci instanța trebuie să se implice și să decidă. Direcțiile de protecție a copilului sau serviciile sociale devin competente pentru aplicarea măsurilor de protecție.

Așa cum am menționat mai sus, minorii care nu răspund penal intră sub incidența Legii nr. 272/2004 privind protecția copilului.

Conform acestei legi, toate măsurile și intervențiile statului asupra copiilor trebuie să respecte principiul de interes superior al copilului promovat de Declarația Universală a Drepturilor Copilului. Copilul este definit ca orice persoană cu vârsta sub 18 ani. În lumina art. 5 din această lege, părinții sunt responsabili pentru îngrijirea copiilor. Comunitățile locale au obligația ulterioară și complementară de a sprijini părinții sau tutorii în a se ocupa de interesul copiilor.

În acest scop, comisia pentru protecția copilului sau instanța poate impune una dintre următoarele măsuri speciale de protecție: plasamentul, plasamentul în situații de urgență și supravegherea specializată. Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului din fiecare județ și serviciul public din fiecare oraș sau comună sunt responsabile pentru implementarea acestor măsuri.

În ceea ce privește copilul care se află în conflict cu legea și care nu răspunde penal, pot fi impuse doar măsurile plasamentului și supravegherii specializate.

Plasamentul poate fi impus într-o familie, la un asistent maternal sau într-o unitate rezidențială. Supravegherea specializată implică menținerea minorului în propria sa familie cu obligația de a se conforma uneia sau mai multora dintre următoarele obligații: de a merge la școală, de a par-

ticipa la activitățile unui centru de zi, de a urma tratament medical, terapeutic sau de consiliere, de a evita anumite locuri și anumiți oameni.

Aceste două măsuri pot fi aplicate de comisia de protecție a copilului înființată în fiecare județ, numai cu acordul părinților. În caz contrar, numai instanța poate aplica măsurile. Părinții au obligația să participe la programe speciale de consiliere dezvoltate de agențiile pentru protecția copilului.

RECOMANDAREA NR. 19

În cursul cercetării noastre nu am identificat niciun astfel de curs sau program de formare adresat părinților. Este extrem de important ca astfel de programe să fie elaborate de ANPDCA și să existe o pregătire adecvată pentru cei responsabili de punerea lor în aplicare.

De asemenea, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului îi va ajuta pe minori să se reintegreze. În baza legii, Hotărârea Guvernului nr. 1439/2004 a fost adoptată pentru a reglementa serviciile pentru copiii în conflict cu legea. Astfel, HG 1439/2004 prevede că centrele rezidențiale și cele de zi ar trebui să fie disponibile sub unitățile de protecție a

copilului. Personalul care lucrează în aceste unități ar trebui să fie instruit în materie de tehnici și abordări specifice. Același lucru se aplică și familiilor care primesc copii în conflict cu legea în plasamentul lor. Cu toate acestea, nu există standarde specifice și detaliate pentru a lucra cu acest grup de beneficiari.

RECOMANDAREA NR. 20

Se recomandă ca noile standarde care vor fi elaborate de ANPDCA să includă standarde detaliate și specifice pentru a lucra cu copii în conflict cu legea. Aceste proceduri ar putea fi dezvoltate în parteneriat cu serviciul de probațiune care este deja specializat în lucrul cu infractorii.

Un alt drept procedural care este reglementat de prezenta lege este că minorii sub 14 ani vor fi însoțiți de un asistent social sau de un psiholog din cadrul Direcției pentru Protecția Copilului în timpul cercetării penale. Toate aceste regle-

mentări se aplică și minorilor aflați în conflict cu legea cuprinsă între 14 și 16 ani, dar nu au comis infracțiunea cu discernământ. Discernământul este stabilit de către unități ale Institutului de Medicină Legală.

III.2 MINORI CARE RĂSPUND PENAL

Procedura pentru infractorii minori este, în linii mari, aceeași ca și pentru adulții cu o anumită derogare care va fi discutată în principal în secțiunea dedicată drepturilor procedurale. Poliția, sub supravegherea procurorilor, desfășoară ancheta penală. După terminarea acestei etape, dosarul este remis parchetului, care va pregăti acuzațiile pentru instanță.

Atunci când se pronunță asupra unui caz în care este implicat un infractor juvenil, procurorul poate:

- a) Suspenda urmărirea penală în caz de boală gravă (art. 312 din Codul de Procedură Penală - CPP);
- b) Respinge dosarul în cazul în care nu există suficiente dovezi (art. 315 CPP);
- c) Renunța la urmărirea penală (articolul 318 CPP) sau
- d) Dispune trimiterea în judecată.

În contextul acestui raport, instituția de renunțare la urmărirea penală este importantă, în special deoarece conține toate elementele unei alternative la trimiterea în judecată.

Renunțarea la urmărirea penală poate fi aplicată de procuror în cazul în care nu există nici un interes public în urmărirea penală a persoanei, iar pedeapsa prevăzută de Codul Penal pentru infracțiunea respectivă este amenda sau închisoarea de mai puțin de șapte ani.

La aplicarea acestei măsuri, procurorul poate, de asemenea, să impună una sau mai multe dintre următoarele obligații (articolul 318 paragraful 3):

- a) să recupereze prejudiciul pentru victimă;
- b) să prezinte public scuza victimei;
- c) să presteze muncă în folosul comunității timp de 30 până la 60 de zile;
- d) să urmeze un program de consiliere psihologică.

Aceste obligații sunt îndeplinite în termen de șase până la nouă luni de la luarea deciziei. Deși România are un serviciu de probațiune cu drepturi depline, care supraveghează aceste măsuri atunci când acestea sunt impuse de instanță, măsurile impuse de procuratură sunt monitorizate de procuror și de poliție (în baza Hotărârii Guvernului nr. 604/2016).

RECOMANDAREA NR. 21

Se recomandă ca Hotărârea de Guvern nr. 604/2016 să fie modificată și să desemneze serviciul de probațiune sau direcțiile de protecție a copilului ca fiind responsabile de implementarea obligațiilor prevăzute la art. 318 alin. 3 din CPP. Este destul de neobișnuit ca organele judiciare responsabile cu cercetarea penală să ofere servicii de reabilitare minorilor.

Odată ce inculpatul minor ajunge în instanță, art. 115 din Codul Penal (CP) prevede, pentru minorii aflați în conflict cu legea care răspund penal, patru măsuri educative bazate pe comunitate (stagiul civic, supraveghere, consemnare la sfârșit de săptămână și asistență zilnică) și două măsuri privative de libertate (internarea într-un centru educativ și internarea într-un centru de detenție). Ele pot fi impuse numai de către instanță.

Potrivit art. 117 din Codul Penal, „Măsura educațională a stagiului civic constă în obligația minorilor de a participa la un program care nu depășește 4 luni, ceea ce îi va ajuta să înțeleagă consecințele juridice și sociale la care sunt expuși atunci când comit infracțiuni și îi va face răspunzători pentru comportamentul lor viitor”. După cum am observat în secțiunea anterioară, acest program a fost dezvoltat și implementat de serviciile de probațiune.

Supravegherea este o măsură educativă care constă în controlul și îndrumarea unui minor prin programul său zilnic, pentru o perioadă între două și șase luni, sub supravegherea Serviciului de Probațiune.

Consemnarea la sfârșit de săptămână constă în obligația minorului de a nu părăsi domiciliul în zilele de sâmbătă și duminică pentru o perioadă între 4 și 12 săptămâni, cu câteva excepții.

Asistența zilnică constă în obligația minorului de a urma programul întocmit de Serviciul de Probațiune timp de trei până la șase luni.

Atunci când se impune una dintre aceste măsuri, instanța poate, de asemenea, să aplice una sau mai multe dintre următoarele obligații (articolul 121 CP):

- a) să ia cursuri la școală sau să urmeze o formare vocațională;
- b) să nu depășească limita teritorială stabilită de instanță fără aprobarea Serviciului de Probațiune;
- c) să nu se afle în anumite locuri sau la anumite evenimente culturale sportive sau alte întâlniri publice indicate de instanță;
- d) să nu se comunice cu victima sau cu membrii familiei victimei, cu participanții la infracțiune sau cu alte persoane indicate de instanță;
- e) să raporteze Serviciului de Probațiune la datele stabilite de acesta;
- f) să respecte controlul medical, tratamentul sau măsurile de îngrijire.

Serviciul de Probațiune coordonează punerea în aplicare a acestor măsuri și obligații și are obligația de a notifica instanța dacă: există motive care justifică fie schimbarea obligațiilor impuse de instanță, fie încetarea uneia dintre

ele, sau dacă o persoană aflată sub supraveghere încalcă condițiile din măsura educațională sau nu își îndeplinește obligațiile în condițiile stabilite.

Internarea în centrul educativ este o măsură educativă privativă de libertate care poate fi impusă unui minor pentru un an sau trei ani. Executarea poate avea loc în unul din cele două centre educative din cadrul autorității administrației penitenciare. Prioritatea acestui centru este acordată programelor educaționale și de formare, precum și programelor de reintegrare socială.

Internarea într-un centru de detenție este cea mai severă măsură educativă care poate fi aplicată unui minor și constă în internarea minorului pentru o perioadă cuprinsă între doi și cinci ani într-unul din cele două centre de detenție care funcționează sub autoritatea Administrației Naționale a Penitenciarelor.

Diferența dintre centrul de detenție și un centru educativ este în principal nivelul de securitate și libertatea de mișcare în interiorul și în afara unității. În ambele locuri, se acordă prioritate activităților educative și profesionale. Din perspectiva copiilor, diferența dintre aceste două structuri nu este atât de vizibilă. Ambele implică privarea de libertate și distanțele lungi față de familie.

Procedura detaliată de executare a tuturor acestor măsuri educative este prevăzută în două legi separate: Legea nr. 253/2013 privind pedepsele și măsurile neprivative de libertate și Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și măsurilor neprivative de libertate. Modul în care urmează a fi aplicate pedepsele și măsurile neprivative de libertate este detaliat în Hotărârea de Guvern nr. 606/2016 privind aplicarea Legii nr. 253/2013. În principiu, decizia stabilește că serviciul de probațiune joacă un rol de coordonare a hotărârilor judecătorești, iar poliția preia rolul de coordonator al măsurilor impuse de parchet.

Detaliile privind punerea în aplicare a măsurilor educative privative de libertate sunt în continuare descrise în Hotărârea de Guvern nr. 157/2016. Mai precis, Capitolul III - art. 299-341 din prezenta hotărâre se referă la aspecte cum ar fi regimul de libertate (numai regimul închis și deschis în centrele de detenție), tipurile de activități care pot fi desfășurate în interiorul și în exteriorul unităților, drepturile și obligațiile minorilor, procesul de luare a deciziilor etc.

Plecând de la regulile generale aplicate în cazul deținuților adulți, minorii au mai multe convorbiri telefonice pe zi (maximum 10), pot comunica on-line dacă nu sunt vizitați de familiile lor, se bucură de mai multe vizite (nelimitate dacă sunt în regim deschis în centrele de detenție sau șase în cazul în care se află în regim strict), au dreptul și obligația de a frecventa școala până la zece clase, de a urma cursuri vocaționale și de a participa la muncă pe perioada detenției. Aceștia se pot bucura, de asemenea, de mai multe recompense decât populația adultă din închisori, cum ar fi: participarea la călătorii, beneficierea de învoiri timp de 24 de ore, pe timp de weekend sau în timpul vacanțelor școlare și așa mai departe.

Dacă minorul înregistrează progrese evidente în ceea ce privește reintegrarea socială, consiliul educațional al centrului educațional și comisia de planificare a sentințelor din centrul de detenție pot recomanda instanței să înlocuiască măsura privativă de libertate cu asistență zilnică pentru perioada rămasă din pedeapsă, dar nu mai mult de șase luni sau, în cazul în care persoana are deja 18 ani, se poate recomanda liberarea. În cazul în care minorii care împlinesc 18 ani sunt implicați în evenimente disciplinare grave, instanța poate dispune executarea măsurilor educative de detenție într-o instituție penitenciară cu regim special.

Toată această legislație subliniază interesul suprem al copilului și importanța activităților educative, morale și profesionale în timp ce acesta se află supus măsurilor educative.

III.3 DREPTURI PROCEDURALE PENTRU TINERII AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA

Recunoscând trăsăturile speciale ale minorilor și, de asemenea, din perspectiva interesului suprem al copilului, legislația românească include mai multe drepturi procedurale speciale pentru minorii aflați în conflict cu legea.

În conformitate cu art. 88 alin. 3 din Legea nr. 272/2004, toți minorii în conflict cu legea sub vârsta de 14 ani vor fi însoțiți de un psiholog sau de un asistent social în timpul etapei de cercetare penală.

Suspectul sau inculpatul are dreptul la un avocat. Acest avocat poate fi ales de către parte sau poate fi avocat din oficiu, plătit de stat. Toate comunicările cu avocatul sunt confidențiale, iar avocatul are dreptul să asiste clientul în aproape toate procedurile.

În conformitate cu Codul de Procedură Penală (art. 77 și art. 83), pentru suspecti și inculpați se respectă următoarele drepturi: dreptul de a nu da nicio declarație, dreptul de a fi informat despre acuzații, dreptul de a-și consulta dosarul, dreptul de a avea un avocat, dreptul de a propune dovezi, dreptul la un interpret, dreptul de a formula petiții sau cereri, dreptul de a solicita un mediator și dreptul de a fi informați cu privire la drepturi.

Toate măsurile preventive (arestarea preventivă, arestul la domiciliu, controlul judiciar etc.) pot fi impuse de instanță atât pentru minori, cât și pentru adulți. Secțiunea 8 din CPP menționează încă o dată caracterul excepțional al oricărei măsuri privative de libertate față de minori și prevede că, în cazul arestării preventive sau a

reținerii, de către poliție, părinții sau tutorii vor fi informați imediat.

Art. 116 din CP stipulează că, înainte de a impune orice măsură educativă, instanța va solicita un referat de evaluare din partea serviciului de probațiune. Acest referat include o evaluare a persoanei, infracțiunea și, de asemenea, recomandări privind cele mai adecvate măsuri și obligații.

Toate procedurile cu minori sunt nepublice, iar tehnologia video poate fi utilizată în cazuri speciale.

Sentințele pronunțate în cazul unui minor nu sunt menționate în cazierul judiciar, iar reglementările privind recidiva nu se aplică pentru infracțiunile săvârșite până la majorat.

În baza Legii nr. 304/2004 privind organizarea judecătorească, la Brașov există un tribunal pentru minori și familii cu trei judecători. Acest tribunal a reprezentat unul dintre rezultatele unui proiect UE Phare și era destinat să fie doar primul dintre multe altele. Cu toate acestea, acesta este în continuare singurul în țară. În toate celelalte județe, judecătorii specializați se ocupă de cazurile minore. Ca exemplu de bună practică, această instanță a atașat, de asemenea, un parchet, și se ocupă de toate problemele minorilor și ale familiei, atunci când sunt implicați minori ca martori, inculpați sau victime. Acest tip de specializare garantează o mai bună respectare a interesului superior al copilului, tratând copiii cu grija și demnitatea cuvenite.

IV. PRIVIRE DE ANSAMBLU ASUPRA ALTERNATIVELOR LA TRIMITEREA ÎN JUDECATĂ A MINORILOR ÎN ROMÂNIA

Deoarece acest raport pune accent pe măsurile alternative la trimiterea în judecată, vom dedica un capitol acestei tehnici juridice. Pentru a justifica descrierea și interpretarea, s-ar putea să se producă repetări din secțiunile anterioare. Aceasta nu este o eroare editorială, ci o decizie activă care ne va ajuta să ilustrăm cum și în ce măsură se poate găsi diversitatea în lege și în practică.

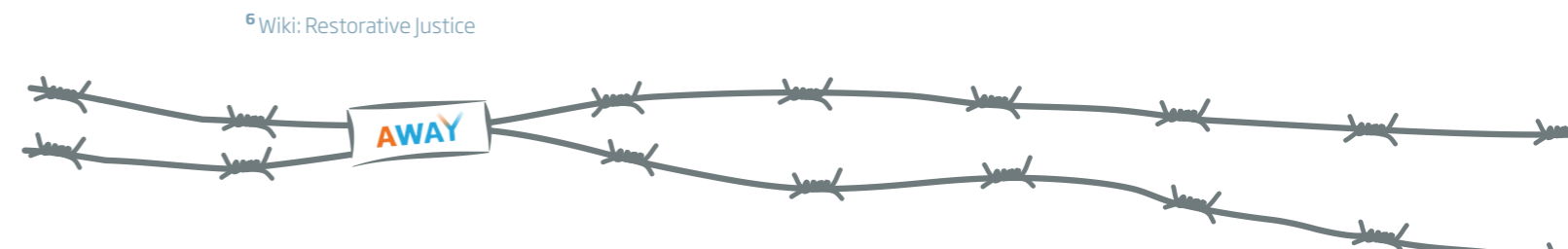
Prin măsuri alternative la trimiterea în judecată se înțelege „*direcționarea copiilor în conflict cu legea departe de procedurile judiciare către o altă modalitate de rezolvare a problemei care permite multora - cel mai probabil - să fie tratate de organe judiciare sau extrajudiciare, evitând astfel efectele negative ale procedurilor judiciare formale și cazierul judiciar.*” În plus, „*măsurile alternative la trimiterea în judecată*

pot avea părți reparatorii și de bunăstare și pot implica măsuri bazate pe principiile justiției reparatorii, în timp ce măsurile alternative la trimiterea în judecată și justiția reparatorie sunt două concepte diferite; opțiunile alternative la trimiterea în judecată nu înseamnă neapărat „repararea prejudiciului cauzat”, de exemplu, și avertismentul poate fi dat ca metodă alternativă la trimiterea în judecată⁶.

Plecând de la aceste definiții, România are două sisteme principale de justiție care funcționează ca alternative, în cazul minorilor, de la sistemul de justiție convențional:

1. Măsurile de protecție specială pentru minorii care nu răspund penal.
2. Renunțarea la urmărirea penală în cazul minorilor care răspund penal.

⁶ Wiki: Restorative Justice

IV. 1. MĂSURI DE PROTECȚIE SPECIALĂ PENTRU MINORII CARE NU RĂSPUND PENAL

Legea aplicabilă minorilor sub 14 ani sau între 14 și 16 ani, care comit infracțiuni fără discernământ este Legea nr. 272/2004 privind protecția copilului.

După cum s-a discutat în secțiunea anterioară, art. 2 din prezenta lege, orice reglementare sau măsură care implică copii trebuie să respecte principiul interesului superior al copilului.

Capitolul V al acestei legi este dedicat copiilor aflați în conflict cu legea. Pentru minorul în conflict cu legea, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului ar putea propune comisiei de protecție a copilului două măsuri speciale de protecție (art. 59):

- a) plasamentul;
- b) supravegherea specializată.

Plasamentul implică plasarea minorului într-un centru special. Aceste centre sunt organizate sub autoritatea direcțiilor de protecție a copilului din fiecare județ.

Odată ce infracțiunea a fost comisă și minorul a fost identificat ca autor potențial, este informată Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului. Această direcție are obligația de a elabora un plan de reintegrare și de a prezenta o propunere de protecție în fața comisiei pentru protecția copilului.

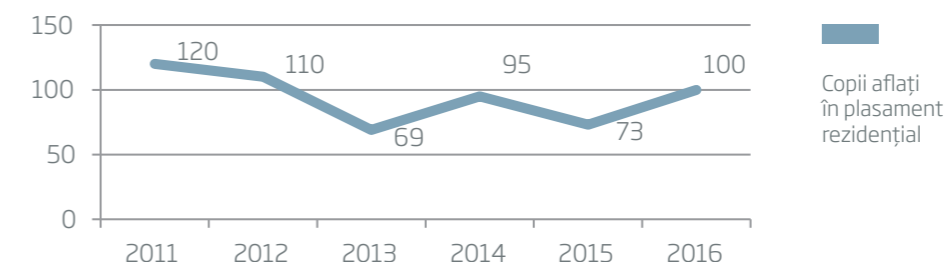
Această comisie este prezidată de secretarul județean și include ca reprezentanți ai membrilor: Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului, Direcția de Educație, Direcția de Sănătate și așa mai departe.

Pentru ca această comisie să aplice oricare dintre măsurile posibile, copiii și părinții/tutorii lor trebuie să-și dea acordul. Dacă nu acceptă aceste măsuri, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului trebuie să se adreseze instanței. Nu este nevoie de un avocat în fața comisiei, dar ar trebui să existe un avocat prezent în fața instanței. Toate măsurile de protecție sunt aplicate atunci când cauza este adresată instanței: servicii de interpretare, asistență juridică gratuită, prezența unui adult, etc. Judecătorii pentru cazurile cu minori sunt numiți în fiecare an de către șeful instanței. Nu există o stabilitate mare în această categorie de judecători. Unii dintre ei rămân timp de un an și se transferă. Alții stau pe o perioadă mai lungă de timp. Există un singur Tribunal dedicat pentru familie și minori - la Brașov - care se ocupă numai de cazuri provenite din acest județ. Există doi procurori atașați acestei instanțe speciale care sunt specializați în lucrul cu minorii. În afară de acești doi procurori, nu există alți procurori specializați în lucrul cu minorii.

Procedura în fața comisiei pentru protecția copilului este mai informală și aceste drepturi procedurale ale minorilor nu sunt reglementate în nicio lege.

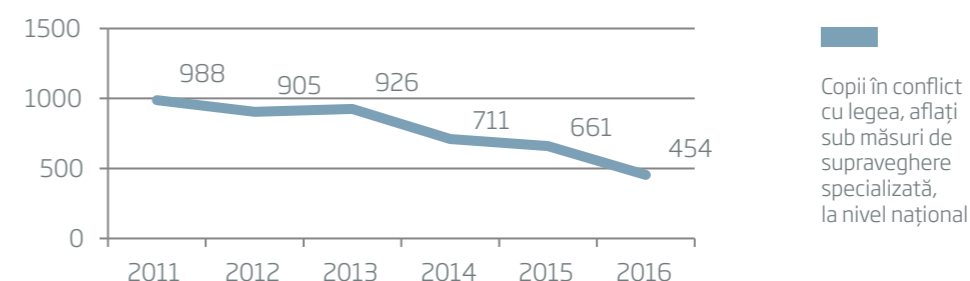
Măsurile impuse de comisie sau de instanță sunt puse în aplicare de către Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului. Majoritatea copiilor pentru care s-a dispus măsura plasamentului sunt sancționați pentru furt. De exemplu, 54 din 100 de copii care au fost trimiși în plasament în 2016 au fost sancționați pentru furt.

Graficul 1.
COPII AFLAȚI ÎN PLASAMENT REZIDENȚIAL, LA NIVEL NAȚIONAL

Sursa: **Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție (ANPDCA)**

Graficul 2.
COPII ÎN CONFLICT CU LEGEA, AFLAȚI SUB MĂSURI DE SUPRAVEGHERE SPECIALIZATĂ, LA NIVEL NAȚIONAL

Sursa: **ANPDCA**

Ca și în cazul plasamentului, majoritatea copiilor pentru care s-a dispus această măsură au fost condamnați pentru furt. În 2016, 305 din 454 de copii au fost condamnați la supraveghere specializată pentru furt.

În timpul supravegherii de specialitate, comisia sau instanța ar putea impune următoarele obligații (art. 85 din Legea nr. 272 / 2004):

- a) să frecventeze școala;
- b) să participe la centrele de zi;
- c) să beneficieze de asistență medicală, psiho-

terapie sau consiliere;

- d) să nu viziteze anumite locuri sau să întâlnească anumite persoane.

Nu există mediere victimă-infractor disponibilă în legislația românească. Mai mult, nu există practici de justiție restaurativă în lucrul cu minorii aflați în conflict cu legea. Cu toate acestea, aceste practici sunt considerate măsuri alternative la trimiterea în judecată deoarece implică instrumente extrajudiciare care evită efectele de stigmatizare ale sistemului de justiție penală.

Direcțiile de protecție a copilului angajează în principal asistenți sociali și psihologi. Majoritatea direcțiilor au, de asemenea, unități dedicate pentru minori în conflict cu legea. Cu toate acestea, pe baza interviurilor, nu există standarde și proceduri dedicate colaborării cu acest grup vulnerabil. Mai mult, personalul nu este întotdeauna instruit în metodele speciale de lucru cu delincvența juvenilă.

Măsurile aplicate minorilor sunt reevaluate la fiecare șase luni de către direcțiile de protecție a copilului. Dacă acestea nu mai sunt justificate, serviciile de protecție a copilului informează comisia de protecție a copilului sau instanța judecătorească (art. 72 din Legea nr. 272/2004).

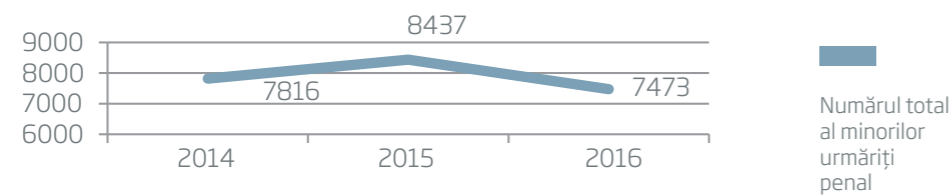
IV.2. MĂSURI ALTERNATIVE LA TRIMITEREA ÎN JUDECATĂ PENTRU MINORII CARE RĂSPUND PENAL

Minorii între 14-16 ani care au acționat cu discernământ și cei cu vârsta de peste 16 ani sunt considerați de lege ca având răspundere pe-

nală. Institutul de medicină legală care există în fiecare județ stabilește dacă cei cu vârsta între 14-16 ani au acționat cu discernământ.

Graficul 4.

NUMĂRUL TOTAL AL MINORILOR URMĂRIȚI PENAL, LA NIVEL NAȚIONAL

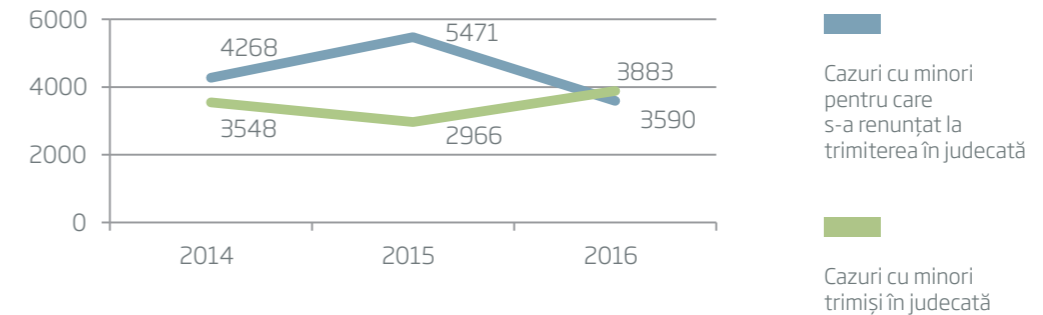
Sursa: CSM

Minorii care răspund penal pot beneficia de măsuri alternative în etapa urmăririi penale. Articolul 318 din Codul de Procedură Penală (CPP) prevede că, în cazul în care persoana comite o infracțiune pedepsită cu amendă sau până la șapte ani de închisoare, procurorul

poate renunța la urmărirea penală. Înainte de a aplica această măsură, procurorul trebuie să se asigure că nu există niciun interes public în convingerea că persoana respectivă și circumstanțele concrete ale comiterii infracțiunii nu sunt foarte grave.

Graficul 5.

NUMĂRUL CAZURILOR PENTRU CARE S-A RENUNȚAT LA URMĂRIREA PENALĂ, LA NIVEL NAȚIONAL

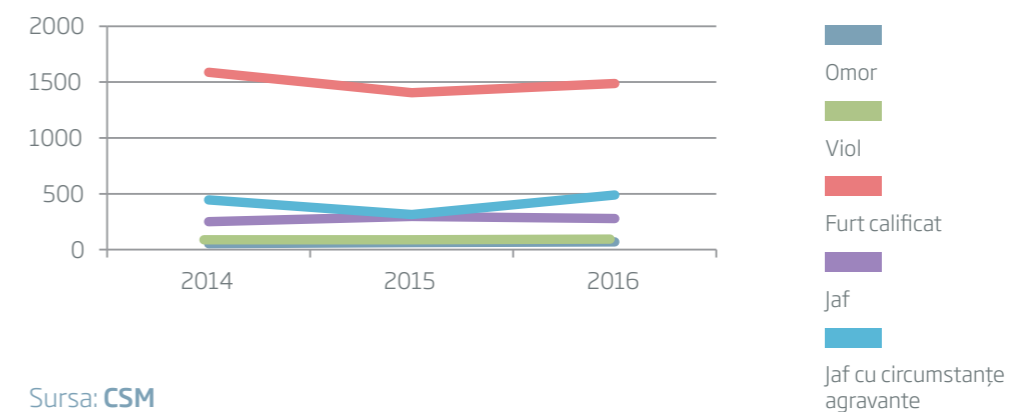
Sursa: CSM

Așa cum se poate observa din graficul de mai sus, se renunță la urmărirea penală în cazul unei mari părți din cauzele cu minori. Cu toate acestea, 2016 a fost primul an în care numărul copiilor trimiși în judecată a fost mai mare decât al celor

pentru care s-a dispus clasarea sau renunțarea la urmărirea penală. Acest lucru, în ciuda faptului că structura infracțiunilor grave comise de minori este destul de constantă:

Graficul 6.

DINAMICA CELOR MAI GRAVE INFRAȚIUNI COMISE DE MINORI

Sursa: CSM

O posibilă explicație pentru această tendință inversă a fost oferită de procurorii intervievați, care au declarat că nu sunt încrezători că renunțarea la urmărirea penală ar putea contribui la reducerea criminalității. În special, aceștia nu sunt siguri că odată ce se renunță la acuzații, obligațiile impuse sunt puse în aplicare în mod eficient.

După „consultarea cu suspectul” (art. 318 alin. 3 CPP), procurorul poate aplica una sau mai multe dintre următoarele obligații odată ce renunță la urmărirea penală:

- a) compensarea sau returnarea bunurilor pentru victimă;
- b) scuze cerute în mod public victimei;
- c) serviciu în folosul comunității pentru 30-60 de zile;
- d) să urmeze un program de consiliere psihologică.

Expresia „după consultarea cu suspectul” nu este foarte clară. Este vorba de consimțământ? Este vorba despre consimțământul informat?

În practică, procurorii o interpretează ca pe un consimțământ, dar o mai mare claritate ar putea îmbunătăți drepturile procedurale ale minorilor în cadrul procedurii penale.

Obligațiile trebuie să fie îndeplinite în termen de șase până la nouă luni.

Obligația de a compensa sau restabili bunurile victimei este pusă în aplicare de minor după consultarea victimei. Deși există birouri de mediere în România, părțile nu sunt încurajate sau obligate prin lege să apeleze la un mediator pentru astfel de obligații. În cazul în care părțile nu cad de acord cu privire la conținutul compensației, acestea se pot adresa instanței civile. Aceasta nu va declanșa revocarea renunțării la urmărirea penală. Același lucru se întâmplă și în cazul

în care inculpatul aduce dovezile că este în imposibilitatea de a compensa victima.

Nu există o procedură concretă pentru punerea în aplicare a acestei obligații și nu există reglementări speciale în cazul în care inculpatul este minor.

Scuzele publice pot fi publicate într-un ziar sau prezentate direct victimei în prezența a cel puțin altor două persoane și a unui reprezentant al poliției. Din nou, nu există o procedură specială pentru minori.

Munca în folosul comunității este supravegheată direct de către poliție, după ce procurorul decide temeiul pentru punerea în aplicare a obligației.

Obligația de a participa la un program de consiliere psihologică este pusă în aplicare direct de către învinuit pe propria cheltuială, iar dovada absolvirii programului îi este prezentată procurorului.

Nici Legea nr. 253/2013 privind executarea sancțiunilor și a măsurilor sau Hotărârea de Guvern nr. 604/2016 privind aplicarea Legii nr. 253/2013 nu prevăd norme specifice pentru minorii pentru care s-au dispus măsuri alternative la trimiterea în judecată.

Nu există statistici privind numărul de minori care au primit una sau mai multe dintre aceste obligații legate de renunțarea la urmărirea penală.

Odată ce obligațiile sunt îndeplinite, cazul este considerat închis și nu se face nici o mențiune în cazierul judiciar al persoanei.

În ansamblu, mai mult de 4.000 de copii au fost îndepărtați de pe calea procedurilor judiciare convenționale în 2016, în timp ce numai 3.883 de copii au fost trimiși în judecată. Aceasta înseamnă că, în România, măsurile alternative la trimiterea în judecată constituie regula în ceea ce privește abordarea minorilor în conflict cu legea.

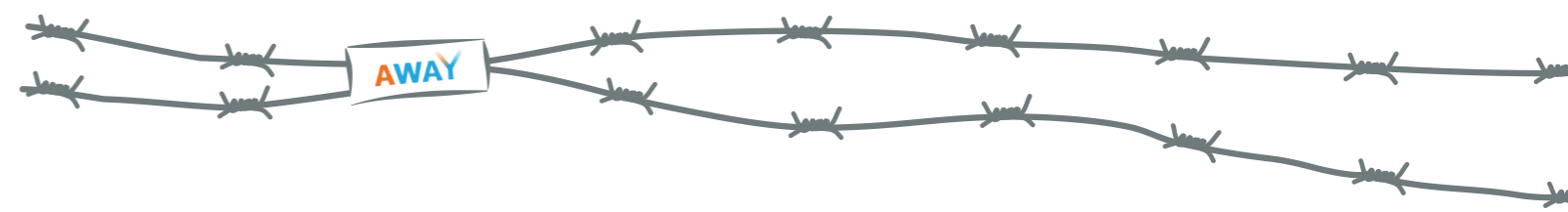
Cu toate acestea, trebuie acordată mai multă atenție măsurilor alternative la trimiterea în judecată și modulului în care acestea sunt puse în practică înainte de a fi discreditate.

Se recomandă modificarea Hotărârii de Guvern nr. 604/2016 pentru a asigura protecția minorilor pentru care s-a dispus renunțarea la urmărirea penală. Deși obligațiile impuse odată cu renunțarea la urmărirea penală nu sunt foarte punitive, punerea lor în aplicare poate oferi oportunități atunci când drepturile minorului pot fi încălcate. Cel puțin atunci când sunt implicați minori (atât ca victime, cât și ca infractori), mediatorul profesionist ar trebui să fie implicat pentru a asigura echilibrul corect și o bună respectare a drepturilor omului. Toate drepturile și garanțiile procedurale ar trebui ar

trebui respectate pentru minorii aflați în faza premergătoare și în faza aplicării măsurilor alternative.

Serviciile de probațiune pot fi implicate în punerea în aplicare a obligațiilor prevăzute pentru urmărirea penală. Ei au filozofia și expertiza potrivită în ceea ce privește tratarea infractorilor. Totuși, această schimbare ar trebui să vină împreună cu pregătirea și resursele umane alocate pentru a lucra cu minorii în conflict cu legea.

Personalul poliției, procurorii și judecătorii ar trebui să participe mai frecvent la stagii de formare pe probleme precum intervierea minorilor, construirea unei bune relații cu minorii și drepturile copiilor.

V. FACTORII CE CONTRIBUIE LA DEZVOLTAREA MĂSURILOR ALTERNATIVE LA TRIMITEREA ÎN JUDECATĂ

Principalul factor care contribuie la utilizarea pe scară largă a măsurilor alternative în România este legislația progresistă. Ambele legi - Legea nr. 272/2004 și noul Cod de procedură penală - favorizează alternativele la trimiterea în judecată înaintea altor modalități de abordare a minorilor în conflict cu legea.

Cel de-al doilea factor important în promovarea alternativelor în România îl reprezintă dedicarea comunităților locale - prin intermediul direcțiilor de protecție a copilului - de a dezvolta structuri

care să sprijine acest sistem. Pe lângă aceasta, profesionalismul și deschiderea autorităților centrale, cum ar fi ANPDCA și ANP, pot acționa doar pentru promovarea bunelor practici și a progresului.

Existența multor organisme de monitorizare, cum ar fi Avocatul Poporului și APADOR-CH, ar putea fi, de asemenea, considerată un factor de facilitare a dezvoltării alternativelor și, prin urmare, a sistemului justiției juvenile în România.

VI. LIMITĂRI CARE ÎMPIEDICĂ ACCESUL COPIILOR LA MĂSURI ALTERNATIVE LA TRIMITEREA ÎN JUDECATĂ

Principalele obstacole care împiedică accesul copiilor la măsurile alternative la trimiterea în judecată sunt de două tipuri: în primul rând, reprezentanții Poliției și ai sistemului judiciar nu cunosc întotdeauna pe deplin riscurile presupuse de încarcerarea minorilor și avantajele măsurilor alternative la trimiterea în judecată. Lipsa instruirii sistematice cu privire la aceste subiecte nu a facilitat o înțelegere profundă a importanței măsurilor alternative la trimiterea în judecată pentru minori. Cel de-al doilea set de obstacole

sunt cele legate de modalitatea precară în care se pune în aplicare sistemul existent de măsuri alternative la trimiterea în judecată. Faptul că se apelează la polițiști sau la funcționari publici pentru a pune în aplicare munca în folosul comunității sau consilierea psihologică nu convinge sistemul judiciar că deciziile sale sunt puse în aplicare în mod corespunzător și că minorii vor fi asistați în procesul de reabilitare. Pe baza acestor observații, există unele îmbunătățiri care trebuie aduse pentru a promova accesul minorilor

la măsurile alternative la trimiterea în judecată.

Prima îmbunătățire propusă este aceea de a reforma modul în care sunt implementate obligațiile celui față de care se dispune renunțarea la urmărirea penală. Apelarea la procurori și la poliție pentru a implementa sau a monitoriza programele de consiliere sau muncă în comunitate cu minorii în conflict cu legea nu va transmite niciodată mesajul corect publicului și sistemului judiciar. În ciuda dorinței lor de a contribui la reabilitarea minorilor, acești profesioniști nu pot susține filosofia și formarea potrivită pentru a dezvolta relații constructive cu minorii, bazate pe încredere și deschidere, astfel încât să susțină minorii prin programe etc. Prin urmare, riscul este ca procurorii să nu aibă încredere că metodele alternative dispuse vor fi puse în aplicare în mod eficient și să evite utilizarea acestora în viitor. Acest risc a fost subliniat de către sistemul judiciar în cadrul focus-grupurilor. Astfel de experiențe au fost observate la începutul anului 2000 în jurisdicții precum Republica Cehă, unde procurorii au fost chemați să pună în aplicare măsuri și obligații comunitare.

Cea de-a doua îmbunătățire sugerată este de a dezvolta standarde și proceduri specializa-

te pentru a lucra cu minori în conflict cu legea. Direcțiile de protecție a copilului necesită o mai bună structurare și specializare pentru a lucra mai eficient cu acest grup de beneficiari.

În același timp, ar trebui asigurată mai multă pregătire pentru profesioniștii care lucrează cu minorii pentru a garanta o mai bună implicare a minorilor în procesul de luare a deciziilor și pentru a se comunica mai eficient cu familiile minorilor și cu comunitățile locale.

Toate aceste recomandări vizează îmbunătățirea calității intervențiilor pentru minorii în conflict cu legea și, prin urmare, le fac mai atractive pentru factorii de decizie.

Pe lângă aceste recomandări, autorii sugerează părților interesate să acorde mai multă atenție așa-numitei „panici morale” (Cohen, 1972). Tendințele recente arată o reacție socială ușor mai severă față de delincvența juvenilă, deși datele obiective nu indică o schimbare semnificativă a ratei sau structurii criminalității. Mai multe ateliere, instruirii și conferințe cu polițiștii, procurorii, judecătorii, liderii de opinie și alți „antreprenori morali” ar putea modifica această percepție publică.

VII. PRACTICI DEMNE DE SEMNALAT

În afară de deficiențele sistemului de justiție pentru minori din România, am identificat și bunele practici. Una dintre cele mai evidente este Tribunalul pentru Minori și Familie din Brașov. Această instanță specializată se ocupă de toate cazurile care implică minori: delincvenți ori victime implicate în cazuri de divorț etc. Principalul avantaj al acestei instanțe este acela

că a creat proceduri speciale și adecvate pentru copii. În același timp, judecătorii implicați sunt specializați în lucrul cu minorii. În același timp, o unitate specială din cadrul Parchetului de la Brașov este specializată în lucrul cu minorii. Prin urmare, întregul lanț al sistemului judiciar este specializat în lucrul cu minorii.

A doua bună practică este crearea de unități dedicate în cadrul direcțiilor de protecție a copilului pentru a se ocupa de minorii aflați în conflict cu legea. Odată ce aceste structuri sunt create, următorii pași sunt de a dezvolta standarde și proceduri și de a oferi formarea adecvată. Este demn de menționat faptul că unitățile specializate lucrează deja în baza interesului superior al copilului, concentrându-se mai mult pe bunăstarea copiilor, decât pe comportamentul trecut.

Actualul context normativ din România poate fi considerat o bună practică care promovează alternativele la trimiterea în judecată.

VIII. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Concluziile și recomandările au fost testate în cadrul a trei focus-grupuri organizate la Timișoara (7 participanți), Brașov (11 participanți) și Craiova (16 participanți). Cei mai mulți dintre participanți au reprezentat direcțiile de protecție a copilului, Poliția, serviciul de probațiune, centrele educative sau de detenție și sistemul judiciar. Copiii au fost întrebați dacă consideră recomandările utile, sau nu. Fiecare grup de discuții a fost împărțit în trei părți: prezentarea concluziilor inițiale bazate pe documentație și interviuri, prezentarea concluziilor și recomandărilor intermediare și a discuțiilor. Recomandările prezentate în raport au fost convenite în aceste focus-grupuri.

Concluzia generală a acestui raport este că, în linii mari, România respectă standardele europene în domeniul justiției juvenile, în special principiile unei justiții favorabile copiilor, formulate în Directiva nr. 2016/800 a Parlamentului European și a Consiliului privind

Deși unii minori ajung în custodie, există exemple bune în Centrul Educațional din Buziaș privind modul în care se pot desfășura lucrările cu minorii aflați în detenție. În acest context, merită menționată arhitectura instituțională care favorizează autonomia și autoeficacitatea. În același timp, majoritatea copiilor din centrul de la Buziaș sunt implicați în activități școlare.

Desigur, toate aceste practici pot fi îmbunătățite și unele sugestii de acest fel pot fi găsite în secțiunile de mai sus.

garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în procedurile penale. Cu toate acestea, se poate face mai mult pentru consolidarea cooperării inter-agenții care ar răspunde mai bine complexității infracțiunii juvenile. Instituțiile care lucrează în mod izolat și care evită să privească tinerii în mod holistic au fost cele mai importante deficite identificate de acest raport.

Este recomandată o strategie națională pentru justiția juvenilă. Acest document ar putea clarifica așteptările reciproce și coordonarea între instituțiile implicate.

Pentru ca toate instituțiile implicate în justiția juvenilă să facă schimb de informații, un registru național sau baze de date cu minori în conflict cu legea ar putea fi esențial. ANPDC ar putea fi instituția potrivită pentru a dezvolta acest registru, deoarece această instituție reprezintă și promovează drepturile copiilor în România.

Minorii aflați în conflict cu legea ar trebui să fie încurajați să participe mai mult la procesul de luare a deciziilor. Consiliile copiilor sau alte organisme consultative ar trebui formalizate pentru a crea structura potrivită pentru a permite această participare activă.

Familiiile și comunitățile ar trebui să fie implicate în procesul de reabilitare a minorului. Trebuie să existe stimulente pozitive și constructive pentru a susține această implicare.

Trebuie elaborate standarde, proceduri și metodologii corecte de lucru pentru a lucra cu acest grup special.

Personalul care lucrează cu minorii în poliție, parchete, instanțe, servicii de probațiune, centre educative și centre de detenție ar trebui instruit în mod regulat. În mod ideal, formarea ar trebui furnizată în așa fel încât să faciliteze cooperarea dintre aceste agenții independente și adesea izolate. Avocații ar trebui, de asemenea, să se bucure de o atenție deosebită, deoarece rareori beneficiază de formare în domeniul justiției juvenile.

În ceea ce privește măsurile alternative la trimiterea în judecată, România se bucură de o legislație progresistă care pune pe primul plan copiii și în plan secund infractorii (Haines and Case, 2015). Prin promovarea incluziunii sociale și a modalităților extrajudiciare de a trata minorii aflați în conflict cu legea, România se situează printre cele mai avansate țări din Europa în ceea ce privește justiția pentru minori. România înregistrează încă mai mulți minori netrimisi în judecată decât cei trimisi în instanță.

Cu toate acestea, semnele recente indică o ușoară modificare a practicii procurorului care poate inversa această tendință dacă nu vor avea loc îmbunătățiri urgente. Una dintre cele mai importante schimbări care trebuie să se întâmple este în cadrul normativ care reglementează punerea în aplicare a renunțării la urmărirea penală. Dacă polițiștii vor continua să supravegheze modul de executare a muncii în folosul comunității iar procurorii vor rămâne cu responsabilitatea de a se asigura că minorul a urmat un program de consiliere psihologică, atunci aceste obligații își vor pierde credibilitatea și procurorii vor evita să mai dispună renunțarea la urmărirea penală. O consecință directă a acestei încrederi pierdute ar putea fi mai multe persoane trimise în instanță decât cele redirecționate către măsuri alternative la trimiterea în judecată. Direcțiile de protecția copilului și serviciile de probațiune ar trebui readuse în centrul atenției.

Trebuie elaborate standarde și proceduri pentru a îmbunătăți practica zilnică a unităților de protecție a copilului. În același scop, formarea ar trebui oferită profesioniștilor care lucrează cu minori în conflict cu legea pentru a aborda comportamentul infracțional, intervențiile familiale, participarea tinerilor și abilitarea.

Unele dintre aceste recomandări au fost menționate și în alte rapoarte de evaluare, cum ar fi Raportul Comitetului ONU pentru Drepturile Copilului (2017), Raportul Avocatului Poporului (2014) sau rapoartele UNICEF și APADOR-CH (2014). Totuși, acesta este primul raport privind justiția juvenilă în România axat pe măsurile alternative la trimiterea în judecată.

BIBLIOGRAFIE

APADOR-CH 2013 - Raport asupra vizitei la Penitenciarul de Minori și Tineri Târgu Mureș. Pagină disponibilă la adresa: <http://www.apador.org>

APADOR-CH 2014a - Raport asupra vizitei de verificare a evoluției situației din Centrul de detenție Craiova. Pagină disponibilă la adresa: <http://www.apador.org>

APADOR-CH 2014b - Raport asupra vizitei de verificare a evoluției situației din Centrul de detenție Tichilești. Pagină disponibilă la adresa: <http://www.apador.org>

APADOR-CH 2014c - Raport asupra vizitei în Centrul educativ Buziaș. Pagină disponibilă la adresa: <http://www.apador.org>

AVOCATUL POPORULUI (București) 2014 - Raport special privind respectarea drepturilor copiilor privați de libertate în România / Avocatul Poporului ; coord. : din partea instituției Avocatul Poporului - Ionel Oprea, din partea UNICEF - Tudor Ștefănescu. Pagină disponibilă la adresa: http://www.avp.ro/rapoarte-speciale/raportspecial_iulie2014.pdf

Banciu, D. (2011). Sociological and Normative Assessment of Juvenile Criminal Justice in România. *Sociologie românească*, (4).

Batsleer, J. (2011) Voices from an edge. Unsettling the practice of youth voice and participation: arts-based practice in The Blue Room, Manchester. *Pedagogy, Culture and Society*, 19(3): 419-434

Chisalita, D., & Podea, D. (2013). The explanatory value of the factors included in a complex model of predicting adolescents' and pre-adolescents' behavioral disorders. *International Journal of Education and Psychology in the Community*, 3(1), 74.

Cohen, S. (1972) *Folk devils and moral panics. The creation of the mods and rockers*. Routledge

Danilet, C. (2016) *Statistici 2011-2015 (ep.1 si 2): Delincventa juvenila si minorii victime*. Contributors, available online at <http://www.contributors.ro/administratie/justitieordine-publica/statistici-2011-2015-ep-1-delincventa-juvenila/>.

Hatos, A. (2011). The (Little) Effect that parents' labour emigration has on their copii's school performance: a study of secondary school students in Oradea (România). *New Educational Review*, 20(1), 85-96.

Haines, K. and Case S. (2015) *Positive youth justice: copii first, offenders second*. Policy press: Bristol

Jurma, A. M., Tocea, C., Iancu, O., Ciocani, M., & Enache, A. (2014). Psychopathological symptoms in adolescents with delinquent behavior. *Rom J Leg Med*, 22, 193-198.

Karacsony, N. (2014). CHILD CRIME IN ROMÂNIA. SEA: Practical Application of Science, 2(2).

Karacsony, N. (2015). The Child Offender Under The Age Of Criminal Liability. SEA-Practical Application of Science, (7), 341-350.

Müller-Fabian, A. (2016). Juvenile Delinquency: Is Society to Blame?

Nenga, S.K. (2012). Not the community, but a community: transforming youth into citizens through volunteer work. *Journal of Youth Studies* 15(8): 1063-1077.

Popa, I., Borrelli, P., Breda-Popa, R., & Montomoli, C. (2017). Juvenile delinquency in România: a comparison between minors in prisons and re-education services: Delincvența juvenilă în România: comparație între minorii din penitenciare și cei din serviciile de reeducare. *European Journal of Social Work*, 1-14.

Rosan, A., Frick, P. J., Gottlieb, K. A., & Fasicaru, L. (2015). Callous-unemotional traits and anxiety in a sample of detained adolescents in România. *Journal of Evidence-Based Psychotherapies*, 15(1), 79.

Ungureanu, G. (2013). Deviance in the Economic Behaviour at the Age of Adolescence. *AGORA Int'l J. Jurid. Sci.*, 209.

RECOMANDAREA NR. 1

Recomandăm Inspectoratului de Poliție să ia în considerare aceste observații și să efectueze propriile anchete interne pentru a se asigura că minorii sunt tratați în unitățile de poliție în conformitate cu cele mai înalte standarde în materie de drepturi ale copilului. După cum s-a menționat mai sus, secțiile de poliție din zonele rurale par să aibă dificultăți cu cerințele procedurale.

RECOMANDAREA NR. 2

Pentru o mai bună măsurare, monitorizare și comparare a fenomenului delincvenței juvenile la nivel național, ar putea fi util ca poliția să înregistreze și să țină evidența și a delincvenților juvenili, după o structură cum ar fi: vârsta, sexul, nivelul de educație etc

RECOMANDAREA NR. 3

În ceea ce privește alte grupuri de persoane aflate în conflict cu legea, poate fi important ca instanța să aibă posibilitatea de a stabili o limită maximă de timp pe care minorul trebuie să o petreacă în centru (de exemplu, un an). Acest lucru ar putea crea mai multă previzibilitate.

Procedura de evaluare internă a Centrului trebuie să fie standardizată și scrisă. Această procedură ar trebui să clarifice cel puțin: când trebuie să aibă loc evaluarea, cine alcătuiește comisia, ce fel de decizie poate fi luată, care este poziția minorului în fața acestei comisii, dacă aceste decizii pot fi contestate etc. Aceștia ar trebui să aibă un rol clar și ar trebui implicați cât mai mult posibil în deciziile luate. Copiii ar putea participa mai mult, în mod colectiv, la procesele și deciziile Centrului prin consiliul sau comisia copiilor. Aceasta ar putea consacra o modalitate structurată de asigurare a implicării copiilor.

RECOMANDAREA NR. 4

Ar trebui dezvoltate proceduri speciale de lucru cu minorii în conflict cu legea și personalul ar trebui să fie instruit pentru a deveni mai eficient în lucrul cu acest grup. Procedurile trebuie să acopere toate etapele intervenției: evaluarea riscurilor/nevoilor, planificarea, intervenția, sesizarea, lucrul cu familia, pregătirea pentru externare/libertate, evaluare și raportarea la instanța de judecată.

RECOMANDAREA NR. 5

Deși plasamentul rezidențial nu ar trebui încurajat ca modalitate principală de tratare a minorilor în conflict cu legea, ar putea fi util ca două-trei județe învecinate să înființeze un astfel de centru pentru a reduce distanțele geografice și pentru a facilita relațiile de familie.

RECOMANDAREA NR. 6

Aceasta este prima oportunitate a statului ca prin intermediul comunităților locale de a se ocupa de minorii în conflict cu legea. Se cunoaște din literatura de specialitate că intervenția timpurie este esențială pentru eficacitate. Prin urmare, aceasta este o oportunitate unică de a trata minorii în conflict cu legea într-un mod care să asigure eficacitatea și îngrijirea în același timp.

În acest context, este esențial să se dezvolte proceduri speciale și instruire dedicată pentru a lucra cu acest grup de minori. Aceste proceduri ar trebui să fie cât mai apropiate posibil de procedurile elaborate pentru minorii aflați în centre rezidențiale. Instrumentele, abordarea, formele și alte aspecte ar trebui să fie cât se poate de asemănătoare, deoarece aceste informații ar trebui să fie transmise ulterior la centrele rezidențiale, la serviciile de probațiune sau chiar la centrele educative sau de detenție.

RECOMANDAREA NR. 7

Ar trebui organizate mai multe formări pentru personal pe teme precum vizitele periculoase, lucrul cu familia, lucrul cu diversitatea culturală etc.

Minorii pot fi mai implicați în derularea propriei „măsuri de protecție”, ajutându-i să se organizeze în grupuri de auto-ajutorare sau în consilii de stradă. Activitățile de recreere, sport, artă sau culturale pot fi folosite ca punct de pornire pentru o mai mare implicare a minorilor (vezi și Nenga, 2012, Batsleer, 2011 etc.).

Lucrul cu familiile ar trebui consolidat în continuare. Obligația părinților de a participa la cursuri pentru părinți ar trebui să fie menționată în hotărârea instanței și urmărită de Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului. Consecințele clare și constructive ale încălcării trebuie menționate în lege. Atunci când se lucrează cu familiile, ar trebui să se întreprindă o abordare pozitivă. Familiile ar trebui să vadă avantajele lucrului alături de autoritățile locale: drepturi sociale oferite pentru a sprijini familiile dezavantajate, ajutoare pentru sprijinirea reintegrării minorilor, servicii de îngrijire pentru minorii cu vârstă foarte mică din familie, consiliere, îndrumare pentru căutarea unui loc de muncă și alte servicii care pot sprijini un stil constructiv de a fi părinte.

RECOMANDAREA NR. 8

Pe baza interviurilor cu judecătorii și cu procurorii și în temeiul art. 20 din Directiva 2016/800/UE privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale, procurorii trebuie să fie specializați în lucrul cu minorii aflați în conflict cu legea și să participe la o instruire specifică pe teme cum ar fi: tehnici adecvate de interogare, psihologia copilului, comunicarea etc. De aceea, parchetele specializate sau procurorii specializați trebuie să fie instruiți și puși la dispoziție pentru cazurile care implică infractori sau victime minori. Mai multă pregătire ar putea conduce la o mai bună înțelegere a proceselor de dezvoltare a tânărului și la modul în care acestea ar putea fi perturbate de privarea de libertate. De asemenea, mai multă pregătire ar putea duce la o mai bună înțelegere a măsurilor alternative de și a avantajelor acestora.

RECOMANDAREA NR. 9

Tribunalul pentru Minori și Familie poate fi considerat o bună practică, deoarece permite o procedură specială pentru cauzele cu minori, precum și o specializare riguroasă a judecătorilor implicați. Competența acestui tribunal este, totuși, prevăzută astfel încât să vizeze în principal minorii care au comis infracțiuni foarte grave. Ar fi util să se asigure același tip de structură și pentru judecătorii. Astfel, toți minorii aflați în conflict cu legea din Brașov ar putea avea un proces specializat. Același lucru ar trebui să se aplice și în cazul Parchetului. Parchetul de pe lângă judecătorie ar trebui să aibă, de asemenea, o secție specializată pentru spețele cu minori.

Sunt necesare mai multe formări continue pentru a menține motivația și profesionalismul magistraților existenți. Același lucru este valabil și pentru judecătorii și procurorii specializați, la toate nivelurile de jurisdicție (judecătorii și parchete).

RECOMANDAREA NR. 10

Poate fi util ca doi sau trei consilieri de probațiune din fiecare serviciu de probațiune să întreprindă o specializare în lucrul cu minorii. Acești consilieri ar trebui să urmeze această formare specializată cu privire la modul de implicare a minorilor, la motivarea minorilor, la promovarea schimbării în rândul minorilor și așa mai departe.

RECOMANDAREA NR. 11

Este foarte recomandat ca învoirile să nu fie reglementate ca recompense, ci ca elemente normale ale regimului. Acestea ar trebui să funcționeze ca instrumente pentru a facilita eliberarea progresivă. Ar putea exista acorduri cu serviciile sociale, direcțiile pentru protecția copilului și diverse ONG, pentru a facilita vizitele familiale. În cazul absenței familiei, aceste agenții ar putea fi, de asemenea, împuternicite să lucreze cu minorii în timpul învoirilor.

RECOMANDAREA NR. 12

Se recomandă ca Administrația Națională a Penitenciarelor să inițieze un dialog cu Consiliul Superior al Magistraturii pentru a elabora linii directoare privind condamnările în legătură cu practica de liberare condiționată. Se pare că mecanismele de reglementare existente nu sunt suficient de eficiente pentru a asigura o practică fiabilă, previzibilă și ușor de înțeles pentru minori și tineri.

RECOMANDAREA NR. 13

Contactul cu familia ar trebui să fie una dintre prioritățile personalului de reintegrare. Cu toate acestea, în cazul în care familia nu este disponibilă (de exemplu, părinții au emigrat), ar trebui dezvoltate alte mecanisme care să permită realizarea acestor învoiri. Direcțiile de protecție a copilului, serviciile sociale sau ONG-urile ar trebui să fie implicate în acest mecanism pentru a se asigura că toți minorii au parte de câteva învoiri înainte de eliberare. Această recomandare se aplică și în cazul centrelor educaționale.

RECOMANDAREA NR. 14

Copiii internați în centrele de educare sau de detenție sunt încă imaturi. Potrivit art. 5 alin. 3) din Legea nr. 272/2004, „autoritățile locale au obligația de a sprijini părinții... prin dezvoltarea unor servicii diversificate, accesibile și extrem de calitative care să răspundă nevoilor copiilor”.

Autoritățile locale, prin direcțiile de protecție a copilului și serviciile sociale publice, împreună cu Administrația Națională a Penitenciarelor, ar trebui să dezvolte mecanisme clare de cooperare pentru a sprijini copiii și familiile lor în procesul de aplicare a măsurilor educaționale în custodie și după eliberare.

De asemenea, Administrația Națională a Penitenciarelor ar trebui să elaboreze o orientare scrisă privind modul în care să se implice minorii în procesul de luare a deciziilor și, de asemenea, cum să comunice cu familiile lor.

RECOMANDAREA NR. 15

Se recomandă ca, pe perioada carantinei, minorii să primească un material scris privind drepturile lor, așa cum se menționează în Directiva 2012/13/UE și în Directiva 2016/800/UE.

RECOMANDAREA NR. 16

Se recomandă ca ANP să adopte primordial o abordare educațională, să actualizeze protocolul existent cu Ministerul Educației și să includă proceduri rapide și mai puțin birocratice de înmatriculare a copiilor la școală în cazul în care documentele oficiale nu sunt disponibile. Ar trebui concepute mai multe stimulente pentru minori pentru a participa activ la școală (de exemplu, eliberarea anticipată pentru cei care au absolvit 12 clase). Niciun minor nu trebuie lăsat în afara structurii educative a centrelor. Acest lucru se aplică și în centrele educative.

RECOMANDAREA NR. 17

Este foarte important ca noul personal (și, uneori, personalul mai experimentat) să fie instruit corespunzător în lucrul cu minorii și să existe un sistem de mentorat sau de supraveghere care să asigure un sprijin adecvat personalului.

RECOMANDAREA NR. 18

ANP împreună cu ANPDCA, Direcția Națională de Probațiune și sectorul ONG ar trebui să elaboreze o strategie realistă pentru promovarea vizitelor și a învoirilor care să faciliteze relația dintre minori și familiile lor.

RECOMANDAREA NR. 19

În cursul cercetării noastre nu am identificat niciun astfel de curs sau program de formare adresat părinților. Este extrem de important ca astfel de programe să fie elaborate de ANPDCA și să existe o pregătire adecvată pentru cei responsabili de punerea lor în aplicare.

RECOMANDAREA NR. 20

Se recomandă ca noile standarde care vor fi elaborate de ANPDCA să includă standarde detaliate și specifice pentru a lucra cu copii în conflict cu legea. Aceste proceduri ar putea fi dezvoltate în parteneriat cu serviciul de probațiune care este deja specializat în lucrul cu infractorii.

RECOMANDAREA NR. 21

Se recomandă ca Hotărârea de Guvern nr. 604/2016 să fie modificată și să desemneze serviciul de probațiune sau direcțiile de protecție a copilului ca fiind responsabile de implementarea obligațiilor prevăzute la art. 318 alin. 3 din CPP. Este destul de neobișnuit ca organele judiciare responsabile cu cercetarea penală să ofere servicii de reabilitare minorilor.

